

ACADEMIA ROMÂNĂ – 150 DE ANI ÎN SERVICIUL NAȚIUNII ROMÂNE

ACADEMIA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPULARĂ*

Ovidiu BÂRLEA**

În decretul de înființare, din 1 aprilie 1866, semnat de locotenența domnească, pe baza raportului ministrului instrucțiunii publice C. A. Rosetti, *Societatea Academică Română* avea numai sarcini lingvistice: stabilirea ortografiei, elaborarea gramaticii limbii române și a dicționarului limbii române¹. Dar pe măsură ce Societatea Academică își lărgeste activitatea, cultura populară începe să intre în preocupările ei, devenind cu timpul una din constantele caracteristice. Ecouri ale interesului pentru folclor răzbat chiar în preocupările unor istorici care consideră materialele folclorice, potrivit indicației lui N. Bălcescu și a generației sale, un izvor istoric de mână întâi.

Alexandru Odobescu, în a sa *Relațiune despre localitățile semnalate prin antichități în județul Romanați*, prezentată în sesiunea academică din 1877, consemna și legendele despre *Domnul de rouă*²,

* Studiul a fost publicat în „Revista de Etnografie și Folclor”, tomul 11, nr. 5-6, București, Editura Academiei Române, 1966, p. 411-441. Îl reproducem întocmai.

** Ovidiu Bârlea (13.VIII.1917 – 17.I.1990), folclorist și prozator.

¹ *Analile Societatei Academice Române*, I, București, 1869, p. 3.

² *Analele Soc. Ac. Rom.*, X, secțiunea a II-a, București, 1878, p. 183.

care vor preocupa mai târziu pe B. P. Hasdeu și Al. T. Dumitrescu, publicând și o variantă a baladei *Radu Calomfirescu*, culeasă de el în 17 septembrie 1861 de la un lăutar țigan din Străjești. Odobescu își încheie referatul, subliniind că amintiri „din timpurile de glorie ale poporului nostru... ne sunt, desigur, cântecele lui bătrânești”³. Alt academician de la secțiunea istorică, Vasile Maniu, într-o *Dare de seamă* citită în aceeași sesiune despre cartea lui Iung, *Romanii și Români*, discută mai pe larg romanitatea unor datini și legende românești. El nu se îndoia că narațiunile despre Sântoader, Sângeorz, Sfânta Miercuri, Sfânta Vineri, Sânziene, zânele câmpiilor și apelor, Muma codrilor, ursitele, ielele, paparudele „sunt cele mai semnificative legende, transmise bisericii creștine din pantheonul etnicismului roman”. Maniu relua ideea lui Alecsandri și apoi a lui At. Marienescu despre localizarea legendei și baladei *Erculean (Iovan Iorgovan)* despre zămisirea muștei columbace „la mărețul fapt istoric de cucerirea Daciei și în același timp la descoperirea termelor Erculane de la Mehadia”⁴. Atare erori și exagerări nu sunt decât ecoul curentului latinist dominant în acea vreme în Societatea Academică Română, pe care, mai târziu, îl va curma ea însăși.

Cel care încă în sânul acestei Societăți Academice va da o amploare neobișnuită investigațiilor referitoare la cultura populară va fi B. P. Hasdeu, ales în 1877. În același an, la propunerea ministrului instrucțiunii publice, Gh. Chițu, de a întocmi „un chestionar juridic și unul limbistic-mitologic pentru culegerea și descrierea moravurilor, instituțiilor și datinelor noastre”, Hasdeu întocmește un chestionar minuțios și sistematic despre „obiceile juridice” ale poporului român. Ținta finală era cea de „reconstitui pe calea sintetică România una în viața ei națională, în conștiința ei morală și istorică”⁵. Sunt ecourile frământărilor care au premers unirii celor două principate și vor pregăti Unirea cea mare. Cărturarii se străduiau să demonstreze mai cu seamă dușmanilor Unirii că, în ciuda fărâmițării politice vremelnice, poporul român reprezintă o entitate încheagată, unitară ca limbă, cultură și năzuințe. În acest sens, Alecsandri se va strădui să ne dea *Poezii populare ale românilor*, Petre Ispirescu va redacta *Legendele sau basmele românilor*, G. Dem. Teodorescu va publica mai târziu opera începută încă înainte de 1870 – *Poezii populare române* etc.

³ *Ibidem*, p. 203.

⁴ *Ibidem*, p. 89-90.

⁵ *Anale*, X, secțiunea a II-a, București, 1878, p. 340.

Chestionarul juridic al lui Hasdeu este important nu numai ca deschizător de drumuri în acest domeniu, dar și prin concepția largă despre cultura populară văzută în resorturile ei adânci, care se înlănțuie subteran și prin rigurozitatea metodologică pe care caută să o insuflă investigațiilor la teren. Obiceiurile juridice cuprind în această concepție nu numai relațiile strict juridice, ci se extind în chip firesc asupra întregii vieți sociale, economice și culturale a poporului. Cele 400 de întrebări, grupate în trei mari capitole: *satul, casa și lucrurile* se referă la formele de proprietate, la obiceiurile și întrunirile colective, la forme de manifestări, apoi la bunurile culturale populare izvorâte din acestea. Astfel, în capitolul despre sat există referiri la șezători, descântece, haiducie, în capitolul despre casă alte referiri la logodnă, nuntă și relațiile familiale, iar în cel despre lucruri sunt întrebări referitoare nu numai la relațiile de proprietate și metodele de hotărnicie, ci și la comori⁶. În acest scop, Hasdeu se informase temeinic și era la curent cu ceea ce se făcuse aiurea, pornind de la *Deutsche Rechtsalterthümer* a lui Grimm din 1845, care arăta „extrema importanță a obiceielor juridice ale poporului de jos pentru a se putea aprofunda originile dreptului în genere și caracterul propriu al unei națiuni în specie”, apoi de la chestionarele similare ale lui Bogisich, profesor la Odesa, și cel al lui Efimenko și Matviev, precum și de la cele trei monografii județene ale lui Ion Ionescu de la Brad și codicile noastre vechi cu caracter juridic⁷.

În ceea ce privește cercetarea ca atare, Hasdeu aduce orientări noi, menite să sporească exigențele metodologice. În grija de a cuprinde totul, el subliniază că e nevoie să se consemneze „orice zicătoare, doină sau altceva din gura poporului, ce s-ar afla în legătură cu obiceiul povestit în răspuns”, și „să deie oricât de multe amănunte asupra fiecărui lucru”. Prin aceste indicații, Hasdeu caută să fie epuizată problematica referitoare la un fapt și să anticipeze cu decenii principiul epuizării repertoriului. Paralel cu aceasta se semnalează grija pentru caracterul autentic al informațiilor. El cere să nu se dea vreun răspuns acolo unde „nu au nici o știință singură”, precum și evitarea aserțiunilor strict individuale, care ar putea fi alături de realitate, anchetatorii fiind rugați „dacă au aflat ceva de la un singur om, să mai cerceteze și de la alți doi-trei, pentru a se încredința că lucrul se petrece în adevăr așa cum s-a spus”. Hasdeu întrevede și o diferențiere a informatorilor după categorii de vârstă și mai cu seamă de categorie socială și mentalitate, pentru că el cere, alături de indicarea satului și numelui

⁶ *Ibidem*, p. 345-365.

⁷ *Ibidem*, p. 341-343.

informativului „și starea, precum și vârsta, dacă este bătrân sau tânăr, bărbat sau femeie”⁸. Bănuim că el urmărea structurarea materialului informativ pe generații și pe categoriile diferențiate ale satului de atunci, căutând rădăcinile istorice ale stărilor arhaice încă existente în practică sau în memoria unora și verificarea celor dintâi prin formele lor de dăinuire în realitatea etnografică și folclorică.

Chestionarul lui Hasdeu este important și pentru consecințele lui în masa cărturarilor sătești, fiindcă el va trezi un interes crescând pentru cultura populară printre aceștia, fiind primul manifest agitatoric difuzat. Urmările vor fi culegerile de materiale, mai cu seamă folclorice, care se vor publica în periodice, iar unele vor solicita chiar publicarea de către Academia Română. Cele două volume cu răspunsurile la chestionarul juridic alcătuiesc un material de mână întâi, cu toată inegalitatea răspunsurilor, inerentă unei atare întreprinderi, și nu e decât regretabil că nu au fost publicate măcar selectiv și cu referiri bibliografice la totalitatea răspunsurilor.

Transformarea Societății Academice în *Academia Română* în 1879 aducea cu sine lărgirea preocupărilor, în centrul atenției rămânând aspectele culturale specifice poporului român. Cultura populară – etnografia și folclorul – se vor bucura de o atenție sporită. Cei care vor patrona preocupările referitoare la acest domeniu și vor da îndrumările necesare vor fi V. Alecsandri și B. P. Hasdeu, chiar dacă ei vor aluneca uneori în polemici, de altfel moderate, deși Hasdeu era o fire deosebit de capricioasă și irascibilă. În fapt, ei își vor împărți oarecum domeniile, deoarece Alecsandri se va interesa cu precădere de poezia și muzica populară, în timp ce Hasdeu va acționa în cadrul unui plan vast de cuprindere totală a culturii populare.

Se simțea totuși nevoia ca cele două discipline să fie reprezentate în tânăra Academie prin specialiști care să se consacre numai acestor

⁸ *Anale*, X, secțiunea a II-a, București, 1878, p. 344-345. Interesul Societății Academice pentru cultura populară se manifestă și în alte preocupări. Astfel, încă în 2 septembrie 1876 se propune la premiul Năsturel lucrarea: *Țăranul român*. „Disertațiune asupra stării sale morale, intelectuale, sociale, economice politice, în trecut și în prezent, din Principatele Române” (*Anale*, IX, p. 27). De asemenea, în sesiunea anului 1878 e prezentată colecția „de fabule (basme) populare” a lui I. Hintz-Hințescu, fiind însărcinat G. Sion cu examinarea ei (*Anale*, XI, p. 202). În același an, Odobescu propune la premiul Năsturel pe anul 1881 lucrarea: *Disertațiune completă sub raportul fizico-economic al unui județ al României*, în care ultimul capitol trebuia să cuprindă „Etnografia, adecă descrierea usurilor, credințelor populari, porturilor locali ș. c. l.” (*Ibidem*, p. 251).

preocupări. În acest scop sunt aleși în aceeași ședință, din 1881, At. Marienescu și S. Fl. Marian la secția istorică, cel dintâi ca folclorist, autor al unor colecții cunoscute, ca „reprezentant al doinei și baladei ardelenene”, cum îl saluta V. A. Urechea⁹, iar celălalt ca etnograf, după părerea lui Hasdeu, ca „singurul etnograf român deocamdată”, și prin aceasta „Academia Română umple un gol ce se simțea în rândurile noastre”¹⁰. Cu acest prilej, Hasdeu aducea o primă definiție a disciplinei în sânul Academiei, subliniindu-i meritele nebănuite încă: „Etnografia, studiul vieții intime, morale și materiale, a fiecărui popor în parte și a diferitelor popoare în comparațiune unele cu altele, a devenit astăzi o nestemată fântână de informațiune și de inspirațiune... la care se adaugă nu numai istoricul... sau omul de stat... nu numai poetul sau artistul... dar trebuie să se adape până și spiritele cele curat industriale”¹¹. Marian nu va dezminți așteptările lui Hasdeu, atât prin volumele masive referitoare mai cu seamă la domeniul etnografic, cât și prin numeroasele rapoarte despre lucrările de etnografie și folclor, rămânând multă vreme referentul principal al Academiei cu privire la etnografie și folclor. Din păcate, At. Marienescu, după cearta despre *Novăcești*, va prezenta Academiei numai lucrări cu caracter istoric și lingvistic, fiind și referent despre numeroasele cărți de beletristică prezentate la concurs, dar nici una despre folclor.

Academia Română va acorda un sprijin susținut cercetării și editării materialelor referitoare la cultura populară. În ciuda dificultăților financiare și a altor greutăți, ea izbutește să dea chiar un loc de frunte publicațiilor de etnografie și folclor. Istoricul V. Maniu sublinia cu toată convingerea „importanța colecțiilor de poezii populare și cum asemenea tipăriri primează, trebuie să primeze orice alte publicațiuni ale Academiei”¹². V. Alecsandri va repeta deseori importanța publicării materialelor folclorice, deoarece „în epoca de renaștere în care ne aflăm este bine să adunăm toate comorile spiritului poporului român. Basmele sau poveștile, legendele, credințele, prejudețele, poeziile, ariile populare formează fondul geniului și al caracterului național care ne distinge; și orice colecțiuni s-ar face în direcția aceasta... sunt de o mare importanță”¹³. Peste câțiva ani, Hasdeu

⁹ At. Marienescu, *Viața și operele lui P. Maior*, București, 1883, p. 121-122.

¹⁰ S. Fl. Marian, *Cromatică poporului român*, în *Anale Ac. Rom.*, IV, p. 161.

¹¹ *Ibidem*, p. 162. Când amintea de „spiritele industriale”, Hasdeu se referea la aplicarea pe scară industrială a procedeelor populare în materie de cromatică.

¹² *Anale*, V (1882-1883), p. 39.

¹³ *Ibidem*, VI (1883-1884), p. 79.

va constata că „una din cele mai folositoare lucrări făcute de Academie au fost publicațiile de literatură populară”¹⁴.

În răstimpul dintre 1881 și 1931, Academia Română a reușit să publice 85 de lucrări¹⁵, însumând 21.112 pagini, deci în medie peste 400 de pagini anual. Cifrele sunt impresionante, dacă se ține seama de lipsa de fonduri, care răzbate ca un leitmotiv în aproape toate ședințele de lucru ale Academiei, o mulțime de colecții rămânând nepublicate, și mai cu seamă dacă se compară cu volumul celorlalte publicații ale Academiei. Acesta rămâne un merit incontestabil al membrilor Academiei Române, care au simțit nevoia de a da la lumină calitățile acestui popor și i-au știut prețui comoara spirituală¹⁶.

Activitatea Academiei Române în domeniul etnografiei și folclorului se desfășoară pe două linii principale. Pe de o parte, ea caută să satisfacă solicitările culegătorilor de folclor care se adresează acestei instituții tocmai pentru că era forul suprem cultural care avea în grijă și ocrotirea culturii populare, publicând și premiind lucrările mai valoroase; pe de altă parte, ea își asumă inițiativa unor cercetări potrivit unui plan de largă cuprindere a problemelor. În primii ani se pare că domină spiritul diriguitor al Academiei, pentru ca mai târziu să primeze inițiativa culegătorilor răzleți. Nu va lipsi însă tendința de a capta aceste inițiative particulare, mai cu seamă după ce exigențele științifice vor spori și în domeniul cercetării culturii populare.

De la început, Academia Română e asaltată de o mulțime de colecții care solicită lumina tiparului. În primăvara anului 1880, At. Marienescu, pe atunci membru corespondent, anunța Academia „că posedă gata vreo 20 de volume inedite, relative la viața poporană și arheologia românilor, dintre care trimite ca specimene un volum intitulat *Novăcești*, fragment de epopee, cusută din balade poporane, și un volum despre sărbătorile și datinele romane vechi”¹⁷. Peste doi ani, I. U. Iarník și A. Bârseanu „cer de la Academie tipărirea unei colecțiuni de doine, strigături (hori), balade și colinde”, ce va fi publicată de Academie, iar Bariț amintește de un tânăr „care a adus peste 1.000 de bucăți de natura

¹⁴ *Ibidem*, XVI (1893-1894), p. 12.

¹⁵ I. Mușlea, *Bibliografia lucrărilor cu caracter folcloric și etnografic publicate de Academia Română*, în „Anuarul Arhivei de folclor”, II, p. 221-227.

¹⁶ I. Mușlea aprecia că „Academia Română a făcut pentru folclorul național aceea ce nici o instituție similară din altă țară n-a realizat pentru studiul vieții populare” (*Academia Română și folclorul*, în „Anuarul Arhivei de folclor”, I, p. 7).

¹⁷ *Anale*, II (1879-1880), p. 275.

acelor în dezbatere”¹⁸. Alecsandri semnala de asemenea o colecție de poezii populare din Mehedinți¹⁹, apoi Academia primise colecția de descântece a lui G. Săulescu, pe care o va publica sub îngrijirea lui S. Fl. Marian²⁰. I. Pop-Reteganul trimitea colecția masivă „de 5.022 poezii populare de diferite specii”²¹, din nordul Moldovei venea colecția modestă de descântece și rețete, *Medicina babelor* a lui D. Lupașcu, publicată de Academie²², P. Papahagi prezenta spre publicare *Jocuri copilărești de la românii din Macedonia*, T. Bălășel trimitea „o colecțiune de poezii populare”, iar I. Pop-Reteganul „o culegere de povești”²³ etc.

Materialele erau destul de diverse ca nivel metodologic și Academia se afla în fața unor serioase dificultăți de editare. Se impunea în primul rând stabilirea unor criterii științifice după care să se călăuzească cei ce vor supraveghea tipărirea și care vor fi recomandate viitorilor culegători cu dorința de a se călăuzi după acestea la întocmirea colecțiilor. Problema era destul de grea, disciplina era abia în formare, părerile exprimate vor fi destul de contradictorii. Încă de la început, Alecsandri semnala că „unele din aceste cântece sunt apocrife, imitațiune după cântece deja cunoscute”, întrebându-se „câte nu vor fi deja tipărite?”²⁴.

Ceea ce încurca enorm publicarea colecțiilor era problema deosebit de spinoasă a variantelor. După ce criteriile vor fi selecționate acestea? Vor fi publicate toate, sau, dimpotrivă, se va evita cu orice preț republicarea celor apărute în alte colecții? Discuțiile cele mai aprinse s-au purtat în jurul primei colecții editate de Academie, *Doine și strigături din Ardeal*, întocmită de I. U. Iarník și A. Bârseanu. N. Quintescu opina că „nu e nevoie să fie publicate” variantele. „Acea nereproducere a lor se poate foarte bine înlocui prin indicațiunea expresă că ardelenii au și ei poeziile cutare și cutare din cutare colecțiune”. Procedeu amintit, de a trimite la variantele anterioare, semnalând prin aceasta prezența pe aria recent cercetată, e socotit de Quintescu ca o metodă „cu totul firească când s-ar întreprinde publicarea împreună a întregului tezaur de poezii populare române”²⁵, dar el îl cere aplicat și la colecțiile de pe un anumit teritoriu, ca cea în discuție.

¹⁸ *Ibidem*, IV (1881-1882), p. 133.

¹⁹ *Ibidem*, V (1882-1883), p. 53.

²⁰ *Ibidem*, p. 153.

²¹ *Ibidem*, XIII (1890-1891), p. 7.

²² *Anale, Memoriile Sect. Lit.*, XII, p. 1-127.

²³ *Anale, Dezbatere*, XVI (1893-1894), p. 12, 42, 166.

²⁴ *Anale*, IV, p. 133.

²⁵ *Anale*, V, p. 50.

Metodologic, indicația lui Quintescu e cea mai nimerită într-o publicație cu profil de corpus, conținând în chip exhaustiv tipurile unei specii folclorice, și ea va fi aplicată în mod suplu de Gorovei și de Zanne în volumele cu ghicitori, proverbe și descântece. De aceeași părere este și G. Sion, dar biruie punctul de vedere al lui V. Alecsandri. Pentru el, determinantă era evidențierea unității spirituale a poporului român și variantele nu puteau fi decât niște dovezi hotărâtoare, așa cum subliniase mai înainte At. Marienescu, comparând baladele sale cu cele ale lui Alecsandri²⁶. Ca atare, Alecsandri afirmă „că nu este nici un rău dacă în colecțiunea d-lor Iarník și Bărsanu s-ar găsi poezii populare deja culese de prin alte țări române. Sunt prețioase constatările făcute, aceste de direcțiune unitară a spiritului românesc. Ş-apoi nu mai puțin prețioase sunt și înseși variantele, ba până și fragmintele de cântări aflate în o provincie română... Cu deosebire sunt prețioase asemenea colecțiuni făcute în diversele țări române, pentru că din compararea acestora apare neîndoioasă unitatea de simțire și de direcțiune a poporului român”. El „a aflat cântecele din Ardeal așa de asemenea cântecelor din România, ca și când ar fi fost făcute de același autor, pentru că geniul românesc este același peste Carpați și peste Dunăre, cum este dincoace și dincolo de Milcov”²⁷.

Rămânea totuși ca variantele să fie cântărite sub aspectul autenticității lor, piatra de încercare care va fi de acum înainte o stavilă permanentă în cernerea colecțiilor. Cel care o susține mai aprins este însuși V. Alecsandri. El cere răgaz pentru „alegerea critică a cântărilor” din colecția Iarník-Bârseanu și peste un an referă că „le-a aflat în adevăr originale și credincioase stilului și cugetărei poporului român”, alcătuitoarii „au respectat limba și formele de cugetare ale românului”²⁸. Nu tot astfel e găsită colecția despre *Novăcești* a lui Marienescu, care „nu este decât o lucrare de fantazie” și se opune publicării ei²⁹, după ce Academia, în lipsa lui Alecsandri, decisese publicarea, însă fără note, după propunerea lui Hasdeu și Marian³⁰.

²⁶ „... Cu bucurie pot mărturisii despre acea împrejurare favorabilă ce am aflat-o în comunicațiunea spirituală a poporului nostru de aci cu poporul român de peste Carpați, prin poezia populară”, și baladele culese de el „fură foarte asemene în idei precum în versuri cu ale d-lui Alecsandri” (O. Bârlea, *Atanasie Marienescu folclorist*, în „Analele Universității din Timișoara”, seria Filologie, I, 1963, p. 48).

²⁷ *Anale*, V, p. 40, 45.

²⁸ *Ibidem*, p. 38, 45.

²⁹ *Ibidem*, VII (1884-1885), p. 145.

³⁰ *Anale*, p. 78. Pentru detalii, vezi O. Bârlea, *At. Marienescu folclorist*, p. 43-45.

Colecțiile de poezii populare ale lui Ion Pop-Reteganul înfruntă acest examen, căci Hasdeu arăta explicit: „Din publicațiunile anterioare făcute de acest zelos învățător, ... s-a încredințat că dânsul este conștiințios și că publică poeziile populare cum le-a cules din gura poporului”³¹. Pentru considerente similare, și colecția acestuia de povești „este mai interesantă din punct de vedere folkloristic, tocmai pentru că, la Pop-Reteganul individualitatea lui nu joacă nici un rol, fiindcă, la dânsul nu ni se înfățișează producțiuni proprii ca în poveștile lui Creangă, nici nu transpiră, la el orășanul ca în acelea ale lui Ispirescu, pentru că nu se aseamănă, nici cu acelea ale lui Fundescu, Sbiera ș.a. Lipsite de adausul oricărei podoabe, poveștile d-lui Pop-Reteganul ne oglindesc poporul dintr-o localitate cu toate proprietățile lui de obiceiuri și graiu” și, ca atare, propune să fie „lăsate în întreaga lor simplitate, așa precum ele ni se oferă”³².

Ca principiu diriguitor, intervenția lui Hasdeu era în concordanță cu realitatea folclorică, atât că, la Pop-Reteganul, deși pare că redă în chip autentic narațiunile în proză, nu poate fi vorba decât de o autenticitate a schemei epice, haina lor stilistică fiind creația lui, chiar dacă sunt, după cum observa Marian, „scrise cu mult mai simplu, și anume, după cât mi se pare, cum și le-a notat culegătorul prima oară când le-a auzit din gura povestitorilor”³³.

³¹ *Ibidem*, XIII (1890-1891), p. 8.

³² *Ibidem*, XVI (1893-1894), p. 272-273.

³³ *Ibidem*, p. 277. Asupra intervenției lui Pop-Reteganul și în schema poveștilor, vezi Ion Mușlea, *Ion Pop-Reteganul folclorist*, în „Studii și cercetări științifice”, Acad. R.P.R., Filiala Cluj, seria a III-a, Științe sociale, VI (1955), nr. 3-4, p. 52-55, 64-65. Bianu socotea drept o cheazășie a respectării autenticului puțină știință de carte a culegătorilor. De aceea, relevând cultura „mult mai modestă” a lui D. Lupașcu, el socotea colecția acestuia „și mai prețioasă, căci ea nu lasă nici măcar bănuiala că autorul ar fi făcut în culegerea sa modificări și înnoiri, cum s-a întâmplat prea adeseori culegătorilor noștri cu mai multă instrucțiune” (D. Lupașcu, *Medicina babelor*, p. 1). Cât de subred era acest criteriu, se vede din aceea că el va fi dezis chiar de cel propus drept model, D. Lupașcu. Acesta trimisese Academiei spre publicare *Poiziile țărănilor din Moldova*. În această colecție, după cum arăta I. C. Negruzi: „Din 283 de așa-numite poezii, nu este nici una care ar merita acest nume. Culeasă din popor nu este de asemenea nici una” (*Anale*, XXIV (1901-1902), p. 239). De altfel, chiar în *Medicina babelor* întâlnim unele probabile intervenții ale culegătorului. „M-am mâniat (p. 12), în loc de *mânecat*; „Iară *amantele* lui” (p. 47); „ca *crystalul* de curat” (p. 9). S-ar putea ca atare neologisme să vină din gura informatorilor, ținând seama că 11 din cei 67 informatori erau cetățeni din Huși, Botoșani și Dorohoi, atât că autorul nu specifică de la care anume au fost culese descântecul.

Au existat și păreri care au înțeles autenticul în cadrul unor limite mult lărgite, în care și culegătorul trebuia să-și aducă contribuția sa la reconstituire, după procedee similare cu cele din epigrafie. Curentul restaurator era reprezentat în Academie prin Marienescu – după ce Alecsandri renunțase la el – apoi prin Quintescu și incidental prin Marian. Quintescu observase în colecția Iarník-Bârseanu „pe ici, pe colea, oarecare versuri șchioape, adecă cărora le lipsesc câte o silabă. Întrucât împlinirea versurilor ar constitui o atingere a poeziilor populare?” Aici, Quintescu invocă analogia cu faptele de limbă. Pe vremea aceea mai dăinuia părerea neogramaticilor că limba poate fi confecționată în laborator, contrar uzului și legilor ei firești.

Credem că această concepție a contribuit, alături de alți factori, la cimentarea procedurii de intervenție în „întocmirea” sau „corectarea” producțiilor folclorice. Quintescu e de părere că versurile corectate „ar câștiga, ele s-ar mai înnobili, fără a pierde nimic din caracterul lor particular. Nu se face tot astfel cu limba? Nu sunt permise pe alocurea oarecari îndreptări de incorectețe populare?”³⁴. De fapt, versurile „șchioape” care îl supărau pe Quintescu nu erau decât consecința despărțirii lor de partea melodică. Încă în *Poetica* sa din 1860, Cipariu arătase că poporul completează în cântare versurile cu câte o silabă ca să corespundă silabelor muzicale ale rîndului melodic.

La început, sarcina Academiei de a distinge autenticul de intervenție a fost spinoasă. Erau unele culegeri vechi, parte valoroase, care totuși trebuiau publicate într-o formă cât mai științifică. Între alții, G. Săulescu lăsase un manuscris cu descântece. Autorul prezumptiv al faimoasei cronici a lui Huru, care publicase și colinde ticluite de el, intervenise puternic în textul descântecelor din convingerea că acestea „din gură în gură mutilate ajunse a se întuneca ideea și cuvântul, ca scriptura sau efigia unei nomisme rugenite”³⁵. Marian a izbutit să înlătore intervențiile lui tocmai pentru că originalul se întrevedea de sub ștersături.

Grija pentru scrierea autentică și pentru înlăturarea adaosurilor subiective o va manifesta Academia și cu privire la notarea melodiilor populare. Cel care ridică cel dintâi această problemă este însuși V. Alecsandri. În ședința din 31 martie 1883, el aduce în dezbatere colecția de „cântece vechi” a lui Vulpian, mărturisind „că a auzit pe d-l Vulpeanu executându-le de minune pe flaut, nu știe însă dacă sunt

³⁴ *Anale*, V, p. 50.

³⁵ S. Fl. Marian, *Descântece poporane române*, Suceava, 1886, p. 262.

corecte”. Discuțiile relevă necesitatea de a examina dacă „bune sunt sau ba?” Quintescu propune o comisie de la conservator „să observe mai cu seamă dacă ariile sunt corect transcrise”³⁶.

Ca un corolar al modului cum se înțelegea autenticul popular apare din această vreme curentul purist, care elimina din folclor tot ceea ce era de proveniență urbană, modernă. Constatând cu părere de rău „căci cântecele poporului se pierd”, Alecsandri vede că „în locul lor avem poezii proaste, de mahala, și chiar pe arii străine, scâlciate”. El se bucură atunci când observă la Vulpian „fidelitatea colecțiunii: Aci nu sunt amestecate cu cântece străine ori de stilul cântărilor de mahala: «Tu ești a mea belă etc.»”³⁷. Potrivit acestui criteriu, trebuie eliminate și bucățile cu conținut socotit de el imoral sau indecent, cum ar fi cântecele de pahar etc.³⁸ Linia puristă inaugurată de Alecsandri va dăinui multă vreme, devenind mai târziu criteriul de căpetenie în aprecierea valorii colecțiilor de folclor, după cum se poate vedea din referatele prefațatoare care cer excluderea neologismelor, a urbanismelor etc. Chiar colecția lui I. Pop-Reteganul este recomandată unei purificări substanțiale, între altele din pricina cântecelor satirice, „adeseori de o asprime, care numai vărsată într-o formă de rară frumusețe e admisibilă în publicațiuni”³⁹.

Un criteriu hotărâtor în realizarea științifică a unei colecții folclorice, și mai cu seamă al studiilor de folclor este comparativismul: compararea variantelor românești cu cele ale altor popoare. Militantul asiduă al acestui principiu metodologic este B. P. Hasdeu, ale cărui cunoștințe, de întindere enciclopedică în ramura științelor sociale, l-au sortit a fi reprezentantul lui constant și caracteristic. El obiecta colecției de legende a lui Marian, *Ornitologia poporană română*, lipsa comparării cu variantele altor popoare. Aceasta „numai atunci ar fi avut

³⁶ *Anale*, V, p. 54, 55, 63.

³⁷ *Ibidem*, p. 45-46, 63.

³⁸ Poetul exagerează când prezintă creația folclorică a fi străbătută de o înaltă atitudine serafică. „Delicateța de simțire caracterizează cântecele poporului român, în deșert ar fi cătat cineva la români cântece de beții și de amoruri obscene, căci poporul român nu și-a consacrat poezia decât la simțiminte înalte și delicate, demne de sufletul său măreț și nobil” (*Ibidem*, p. 48). Dar complexitatea vieții depășește această viziune idilică și, ca atare, folclorul cunoaște și așa-zisele cântece obscene – care au avut altă rădăcină decât un oarecare libido nesatisfăcut, prezent în unele producții de suburbană din perioada capitalistă –, apoi cântece de pahar, satirice etc., fără a fi însă plin de obscenități, pe care le-ar fi expurgat Alecsandri, cum credea G. Călinescu.

³⁹ *Anale*, XIII (1890-1891), p. 111.

un adevărat merit literar când autorul ar fi comparat ornitologia noastră populară cu ornitologiile străine⁴⁰. De acolo vine și scăderea de căpetenie a colecției lui G. Dem. Teodorescu: „Partea științifică adecă comparativă lipsește, când nu lipsește ea e dată în mod cu totul curios, așa când autorul voiește a compara o baladă română cu una sârbească, nu se mărginește a cita balada sârbească ci caută în traducerea franceză a lui Dozon” pe care acesta o traduce alături. „Această procedare este cu totul neștiințifică”⁴¹. Principiul comparativist va intra în metoda de lucru a folcloriștilor de seamă, fiind aplicat de Gorovei în *Cimiliturile românilor*, de Zanne în *Proverbele românilor*, precum și în lucrările propuse de Academie, în care se cerea explicit aceasta.

După moartea lui Hasdeu, comparativismul își pierde din vigoare, necesitatea lui impunându-se doar în studiile de folclor de o exigență științifică sporită.

Eforturile răzlețe ale cercetătorilor culturii populare nu se puteau armoniza de la sine pentru cuprinderea întregului domeniu. Academia Română își dă seama că ea este instituția indicată să elaboreze un plan de totală cuprindere, pentru a se ajunge la o cunoaștere cât mai sistematică a culturii populare în întregimea ei. Acest plan se va arăta neașteptat de judicios și de apropiat realității de cercetat. El e rodul întregii Academii, căci la elaborarea lui participă nu numai secțiunile literară și cea istorică, ci și cea științifică. Nu asistăm la o discuție generală asupra unui plan elaborat dintr-o dată, care să cuprindă toate problemele, el se înfiripă tacit, ca rod al unor necesități culturale deopotrivă de acute pentru toți cărturarii patrioți. Cel care dă cele mai multe indicații și propune cele mai multe teme este B. P. Hasdeu⁴², apoi Alecsandri și alții. Înainte de a purcede la cunoașterea unor domenii de detaliu ale culturii populare, se simțea nevoia unei cunoașteri de ansamblu asupra țaranului român, creatorul acestei culturi, asupra condițiilor lui de viață din trecut și de azi. Era cel dintâi punct de sprijin în abordarea științifică a problematicii culturii populare.

Ca atare, încă din 1876, Societatea Academică propune pentru premiul Năsturel lucrarea „*Țăranul român*. Disertațiune asupra stării sale morale, intelectuale, sociale, economice și politice, în trecut și în prezent, din Principatele Române”. Tema era deosebit de grea față de

⁴⁰ *Ibidem*, VI (1883-1884), p. 79.

⁴¹ *Ibidem*, VIII (1885-1886), p. 146.

⁴² I. C. Chițimia, B. P. Hasdeu și problemele de folclor, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, I (1952), p. 172-174.

nivelul cunoștințelor de atunci și mai cu seamă prea vastă pentru puterile unui cercetător obișnuit. De aceea lucrările întârzie mult, cele care se prezintă nu satisfac pentru că nu corespund tematicii propuse, scoaterea la premieră se repetă până ce se opresc mai târziu la lucrarea lui Gr. Tocilescu din 1882, care trata subiectul numai din punct de vedere istoric. Secțiunea științifică propune atunci un subiect cu sferă mai restrânsă: *Igiena țăranului român*. „Locuința, încălțăminte și îmbrăcăminte. Alimentațiunea în diferite regiuni ale țării și în diferite timpuri ale anului”. În 1891 se prezintă patru lucrări, dar Academia nu le acceptă, și concursul este amânat până în 1895⁴³, când sunt premiate cele două lucrări valoroase care s-au prezentat, cea a profesorului oculist N. Manolescu și cea a doctorului Gh. Crăiniceanu. Cele două lucrări se completează reciproc, fiecare aducând alte date și informații decât cealaltă, cu excepția câtorva de natură generală. Crăiniceanu se bazează mai mult pe rapoartele medicilor de plasă și caută să înfățișeze și trecutul, pe când Manolescu s-a informat la fața locului în unele regiuni și a folosit răspunsurile celor 38 de învățători care au fost solicitați să-l ajute, lucrarea fiind orientată numai asupra contemporaneității. În afară de aceasta, Manolescu adaugă și o bogată ilustrare cu fotografii, lucrarea fiind și un izvor de mână întâi în ceea ce privește portul popular din acea epocă.

Cine citește cele două lucrări e impresionat de atitudinea obiectivă a cercetătorilor și mai cu seamă de curajul cu care dezvăluie relele cronice de care suferea țăranul român⁴⁴. Răul nu venea atât din neștiință, cât din condițiile vitrege de viață: „Pentru a avea din ce face mâncări bune, trebuie ca țăranul să aibă din munca sa și un câștig destul de rentabil”⁴⁵. Se constată: „muncă prea excesivă, și hrană insuficientă”⁴⁶, se condamnă posturile prea multe, mai cu seamă cele din perioadele de munci agricole intense, dar însuși sistemul economic-social ca atare: „Această neîndestulare de hrănire este în legătură cu cauzele generale, care opresc pe țăran de a ieși din sărăcie”⁴⁷. Profesorul constata că țăranii constituiau un fel de castă sortită a rămânea în această stare, căci „se dovedește că exploatarea par convinși cum că mașina omenească de viață și de putere a țăranului se deosebește de a

⁴³ *Anale*, XII, p. 193, XIII, p. 152.

⁴⁴ N. Manolescu, *Igiena țăranului*, București, 1895, p. 7.

⁴⁵ Gh. Crăiniceanu, *Igiena țăranului român*, București, 1895, p. 232.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 273.

⁴⁷ N. Manolescu, *lucr. cit.*, p. 352.

lor însăși, deoarece cu astfel de mâncare ei nu ar putea trăi, necum să și muncească! Așa chiar afirmă mulți dintre ei însșiși”⁴⁸.

După cunoașterea în ansamblu a condițiilor de viață ale țaranului român, urma în chip firesc explorarea celorlalte domenii. Mai cuprinzătoare sunt lucrările pe care le plănuiește Hasdeu referitoare la viața spirituală a poporului, la întreg domeniul etnopsihologiei. După chestionarul juridic, el îl difuzează pe cel de-al doilea, referitor la *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română*⁴⁹. Chestionarul depășește domeniul strict dialectologic, căci în el „predomnesc două puncturi de vedere nouă... 1. fonetica poporană, temelia Dialectologiei; 2. Credințele cele intime ale poporului, obiceiile și apucăturile sale, suspinele și bucuriile, tot ce se numește astăzi... cu vorba engleză *Folklore*”⁵⁰. Primele 46 de întrebări se referă la fonetică, cele între 47 și 141 la lexic, iar cele între 142 și 206 la obiceiuri și credințe⁵¹.

Recolta s-a arătat de data aceasta deosebit de bogată. Hasdeu a primit vreo 700 de răspunsuri de la învățătorii satelor, care le-au întocmit cu conștiinciozitate, unele din ele fiind excelente, pe care le-a grupat în cele 18 volume, mari de câte 400-700 de pagini. Cu excepția unuia, care conține material de peste hotarele de atunci, celelalte provin din județele de atunci ale României. Aceste volume constituie un izvor documentar de mână întâi pentru cercetătorii culturii spirituale populare. Ele conțin și o mulțime de variante folclorice. Din păcate, în afară de ceea ce a excerptat Hasdeu în dicționarul său neterminat, lucrarea a rămas prea puțin cercetată, deși

⁴⁸ *Ibidem*, p. 309.

⁴⁹ *Anale*, VII (1884-1885), p. 21-34, și *Etymologicum Magnum Romaniae*, I, București, 1886, p. VIII-XVIII.

⁵⁰ *Etymologicum*, I, p. XVIII.

⁵¹ Despre vârcolaci, deochi, zâne, Cosânzeana, Filma, Lado-Mano, Drăgaica, strigoi, drac, ursită, iele, Joimărica, Sânziene, păpăruda, zburător, turcă-turcă, brezaie, boboroasele, colinde, pricolici, zmei-balauri, oameni roșii, vrăji, boalele omului, boalele vitelor, friguri, Sf. Petru, alți sfinți, împărțirea zilei și a nopții, prima zi a lunii, zilele săptămânii, Sfintele Miercuri, Joi, Vineri etc., dobitoace plăcute lui Dumnezeu, locuri sfinte, soare și lună, Zorilă, Murgilă, blăstăm cu Dunărea, vânt, numele vânturilor, rugăciuni populare, căderea stelelor, „făpți”, legarea și dezlegarea ploii, Mama-Pădurii, Ciurica-Circovii, Anul nou, Boboteaza, Lăsata Secului, ochii sfinților din biserică, pășari cu ciocul de fier, vântul turbat, toaca din cer, curcubeul, rodul pământului, mănăcătoarea, focul lui Sâmedru, iarba fiarelor, pocânzeii-colăcerii, ceasornicul casei, rai-iad, „celălalt tărâm”, crai nou, ieșirea cu plin, cu sec, spiridușul, căpcăunii și vremea de apoi.

se puteau publica niște antologii care ar fi adus contribuții nebănuite la cunoașterea etnografiei și folclorului nostru.

Din materialul adunat prin aceste chestionare, cât și din alte investigații suplimentare, se putea porni la studiul obiceiurilor. Academia se oprește mai întâi asupra celor din ciclul familial și propune în 1886 *Nunta la români*, iar în 1888 *Nașterea și înmormântarea la români*. Propunerea era, se pare, a lui Hasdeu, care o motivează în plenul Academiei și care plănuia mai de mult o lucrare despre nuntă, după materialul primit de la chestionarul juridic. Barițiu și Maniu subliniază și ei că „obiceele sunt de cea mai mare însemnătate pentru studiul vieții intime a poporului și studiul lor va contribui mult la lămurirea originelor națiunii noastre”⁵².

Întrucât *Ornitologia* lui Marian acoperea în parte domeniul legendelor, se simțea nevoia unui studiu de sinteză asupra basmelor noastre, mai cu seamă că problema era deosebit de acută pe plan european în acea vreme. În 1890 se propune la premiul Eliade Rădulescu lucrarea: *Studiu asupra basmelor române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu ale popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice*⁵³. În anul următor se propune un studiu asupra credințelor populare: *Psichologia și metafizica poporului român după literatura populară*, iar în 1892 Hasdeu propune subiectul: *Botanica populară română din punctul de vedere al credințelor, datinelor și literaturii populare*⁵⁴.

Printr-o muncă laborioasă, Marian alcătuiește cele trei mari monografii: *Nunta la români* (1890) de aproape 900 de pagini, apoi *Nașterea la români* (1892) și *Înmormântarea la români* (1892). Deși Academia premiază *Nunta la români* a Elenei Sevastos, pe temeiul referatului lui Hasdeu, care arăta că Sevastos „îmbrățișează totalitatea materiei” și a făcut „cercetări personale... la fața locului într-o mulțime de sate din Moldova, Muntenia și Dobrogea”⁵⁵, monografia lui Marian e vădit superioară. Sevastos se bazează pe puține informații și obiceiul e tratat destul de sumar, chiar cu superficialitate. Deși nu a întreprins călătorii, Marian dispune de mult mai bogate informații și de pe întreg teritoriul românesc. Din acest punct de vedere, cele trei monografii sunt de aceeași densitate, redactate cu aceeași grijă și minuțiozitate.

⁵² *Anale*, X (1887-1888), p. 89.

⁵³ *Ibidem*, XII (1889-1890), p. 194.

⁵⁴ *Ibidem*, XIII, p. 389, XIV, p. 149.

⁵⁵ *Anale*, X, p. 142.

O deficiență sensibilă a lor este totuși inegalitatea ariei de pe care s-au cules datele privitoare la naștere, nuntă și înmormântare. Se observă ușor că în timp ce nordul Moldovei este bogat reprezentat, în celelalte provincii punctele se răresc, mai cu seamă în Transilvania, de unde autorul dispune doar de date din câteva localități (Năsăud, Șomcuta Mare, Țebea, jurul Sibiului, Făgărașului), în afară de cele culese din publicații și periodice, pe care Marian le-a străbătut cu migală. Cu toate acestea, ele rămân până astăzi singurele monografii de cuprindere a întregului teritoriu care înfățișează cele trei obiceiuri familiale.

Inegalitatea dintre cele trei monografii se manifestă și pe alt plan. În timp ce *Nunta* cuprinde destul de bogate referiri comparative la obiceiuri străine, mai cu seamă la cele romane, celelalte două monografii se mențin la simpla descriere a obiceiurilor de la noi, cu referiri comparative incidentale și numai la antichitatea greco-romană. Aceasta venea din însăși sfera temei așa cum o stabilise Academia, căci în timp ce despre nuntă se cerea un studiu comparativ similar ca întindere cu cel despre basme⁵⁶, despre naștere și înmormântare se menționa doar: „datine și credințe”⁵⁷. Monografiile se mențin aproape tot timpul la stadiul descriptiv, dar pentru început nici nu se putea depăși atare modalitate în tendința de a cuprinde întreg teritoriul românesc.

Lucrarea premiată a lui L. Șăineanu despre *Basmele române* (1895) reprezintă o monografie capitală, rămasă și ea unică în folcloristica noastră, utilă și astăzi cercetătorilor. Schema lui de clasificare e de mult depășită, împărțirea în cicluri dovedindu-se peste măsură de arbitrară. Secțiunile stabilite de el se apropie însă mult de speciile și subspeciile clasificării curente, poveștile fantastice corespunzând teoretic grupei Aa. Th. 300-749, poveștile psihologice s-ar apropia de subspecia celor nuvelistice (Aa. Th. 850-999), deși Șăineanu include aici și tipuri cu totul fantastice. Secțiunea a III-a, povești religioase, corespunde de asemenea subspeciei basme legendare (Aa. Th. 750-849), iar poveștile glumețe snoavelor propriu-zise, cu toate că Șăineanu introduce aici și basme nuvelistice. Deși autorul s-a străduit să cunoască întreg materialul, folosind și colecții inedite, totuși lacunele

⁵⁶ „Usurile nuptiale trebuiesc studiate în varietățile lor după toate provinciile române, comparându-se cu nunta la vechii romani și la popoarele neolatine, pe de o parte, cu nunta la vecinii românilor (slavi, unguri, greci, albanezi), pe de alta, de unde să reiasă apoi de la sine o concluziune istorico-etnografică”. Studiul va avea 200-300 de pagini în 8° (*Anale*, VIII, p. 252).

⁵⁷ *Anale*, X, p. 89.

informației sunt capitale. Astfel, el ajunge la concluzia că la noi n-ar exista basmele despre animale („fabula animală”), cunoscând doar *Capra cu trei iezi* și *Punguța cu doi bani*, pe când repertoriul național depășește numărul de 250 de tipuri⁵⁸.

Academia a primit trei lucrări despre botanica populară dar, fiind toate de nivel inferior, nu au fost reținute⁵⁹ și domeniul va rămânea descoperit, deoarece monografia lui Marian, *Botanica populară*, a rămas nepublicată, cu excepția câtorva capitole apărute în periodice, alături de articolele altora care se ocupau cu unele aspecte ale botanicii populare. A rămas de asemenea netratată: *Psihologia și metafizica poporului român*, lucrarea de mai târziu a lui D. Drăghicescu despre această temă fiind cu totul modestă⁶⁰.

Academia Română a sprijinit publicarea și celeilalte monografii a lui Marian privind obiceiurile calendaristice, *Sărbătorile la români*, I, II, III (1898, 1899, 1901). Moartea lui Marian a zădărnicit acest plan, lucrarea oprindu-se la Rusalii, căci volumul al IV-lea a rămas nepublicat și ciclul va fi continuat mai târziu de T. Pamfile. Întinderea informațiilor e similară cu cea a monografiilor din ciclul familial, nordul Moldovei fiind masiv reprezentat față de celelalte provincii. Caracterul descriptiv al monografiei calendaristice este mult mai accentuat decât la celelalte din ciclul familial, referirile comparative fiind absente.

Alături de aceste domenii ale culturii spirituale, Academia a sprijinit, chiar cu mai multă ardoare, cercetarea și publicarea folclorului propriu-zis. Aici, colecțiile erau mai numeroase și solicitările mai dese. În fața acestor aspecte parțiale pe care le ofereau colecțiile din diferite ținuturi, secțiunea literară a simțit necesitatea unei ordonări a materialului care să permită o cunoaștere clară a întregului tezaur. Se naște ideea acelor colecții cu profil de corpus care să înglobeze pe cât posibil toate tipurile. Într-un fel încercase și Alecsandri cu colecția sa din 1866 să reprezinte toate cele trei provincii istorice, după cum și colecția lui G. Dem. Teodorescu tindea să fie cât mai cuprinzătoare, reproducând și variante din alte periodice sau făcând referiri la variantele publicate anterior. Problema trebuia tratată mai cuprinzător și cât mai aproape de exigențele științei.

Alecsandri constatase de multă vreme că cântecul popular e poezie și cântec, dar în vreme ce poezia este mereu scoasă la iveală,

⁵⁸ T. Brill, *Poveștile cu animale*, în „Rev. de etnogr. și folclor”, 10 (1965), p. 375 și urm.

⁵⁹ *Anale*, XVIII (1895-1896), p. 143, 169 (raportor Al. Xenopol).

⁶⁰ V. Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, București, 1907.

muzica populară rămâne nedezgropată. El ridică din nou problema aceasta în ședința din 21 martie 1883. După ce amintește de colecțiile lui C. Miculi, Ruschinszki, H. Ehrlich, se oprește la impunătoarea colecție de 780 de melodii a lui Vulpian, lăudându-i „fidelitatea” notării. Academia aprobă propunerea lui Alecsandri de a se institui în 1884 un premiu „pentru cea mai completă colecțiune de arii românești”, în nădejdea că Vulpian o va completa și va găsi „un român capabil de a-i transcrie muzica pentru piano pentru ca așa colecțiunea să fie la îndemâna publicului muzical”⁶¹. Hotărârea era în concordanță cu părerile lui N. Ionescu și V. Alecsandri de a da un caracter național concertelor muzicale⁶² și prin aceasta de a populariza folclorul românesc. Pentru aceste considerente, colecția lui Vulpian nu este premiată nici în anul următor, și concursul se amână pentru 1885⁶³. La noul concurs, Vulpian își prezintă colecția sporită cu mai bine de o treime – 1.231 de melodii – și este premiată, deși nu a indicat decât parțial localitatea și ceea ce a mai fost publicat, date pe care autorul se obligă să le arate într-o prefață mai întinsă⁶⁴.

Tendința de a alcătui colecția exhaustivă a unei specii folclorice câștigă teren în atmosfera epocii. Acum întreprinde I. A. Zanne uriașa colecție de proverbe și zicători, în zece volume masive, publicate între

⁶¹ *Anale*, V, p. 63-64.

⁶² N. Ionescu releva: „Avem două conservatorii de muzică, persoane abili, bine ar fi dacă s-ar face asociațiuni naționale pentru cântări; dacă conservatoriile ar da concursul lor, nu numai cântecele (melodiile), dar și textul lor s-ar lăți și conserva; ar dori să se facă oarecari sărbători din an în an, în cari să se cânte de acestea”. V. Alecsandri dorește și el „ca conservatorul să nu execute decât asemenea piese naționale” (*Anale*, V, p. 54-55). În chip cu totul capricios, Hasdeu se va opune la premiarea culegerii lui Vulpian, pentru că, potrivit statutelor, ar fi premiabile numai lucrările de literatură și știință. Rămâne însă singur în părerea sa (*Anale*, VI, p. 44, 46).

⁶³ La concursul din 1884 s-au prezentat 4 colecții: a sublt. Al. Stoenescu „cuprinzând 178 arii populare românești vechi”, a lui T. Oprescu, cu 100 de piese, un caiet anonim cu 100 de melodii și colecția Vulpian, cu 759 de piese. Se obiectează lui Vulpian că „cea mai mare parte a melodiilor adunate este lipsită atât de bas, cât și de însemnarea cuvintelor pentru cântarea din gură. La toate împreună lipsește arătarea locului unde au fost auzite, la cele mai multe lipsește însemnarea dacă au mai fost publicate sau nu” (*Anale*, VI, p. 73-74).

⁶⁴ Comisia de premiere a fost alcătuită din B. P. Hasdeu, T. Maiorescu și V. A. Urechia. În aceeași ședință e respinsă de la premiul Năsturel colecția lui G. Dem. Teodorescu, la opoziția puternică a lui Hasdeu, și i se acordă numai un ajutor de 1.000 de lei (*Anale*, VIII, p. 140, 145, 146). Vezi părerile lui G. Musicescu despre colecția Vulpian la Gh. Ciobanu, *Culegerea și publicarea folclorului muzical român*, în „Revista de etnografie și folclor”, 10, nr. 6, p. 564.

1895 și 1903, primele șase fiind premiate în trei rânduri de către Academie. În cele peste 7.500 de pagini sunt publicate vreo 29.437 de tipuri de proverbe și zicători din toate ținuturile românești, iar dacă se adaugă și variantele acestora, suma lor depășește cifra de 40.000.

Materialul a fost excerptat din 305 volume și articole, la care s-au adăugat culegerile trimise de 352 de corespondenți solicitați anume pentru aceasta. După câte știm, se pare că e cea mai întinsă colecție de proverbe și zicători din literatura universală. Desigur că lucrarea are și deficiențe, unele semnalate încă de atunci. Gruparea, deși încearcă să fie coerentă și adecvată tematicii, e alcătuită totuși din numeroase adaosuri la capitolele precedente, așa cum s-a întâmplat și cu cealaltă mare colecție ce viza de asemenea să fie un corpus, *Materialuri folcloristice*, publicată de Gr. Tocilescu. Supărător e și amestecul de proverbe și zicători, chiar dacă în unele cazuri delimitarea e mai grea și impune soluții arbitrare. Totuși ea rămâne o colecție fundamentală în folcloristica noastră și la o republicare materialul va trebui să fie regrupat și completat cu ceea ce s-a mai cules ulterior.

O colecție corpus e și cea a lui Gorovei, *Cimiliturile Românilor* (1898), publicată de Academie. Ea cuprinde 1.960 de ghicitori despre 486 de ființe, fenomene și obiecte de pe întreg cuprinsul teritoriului locuit de români. Materialul provine din colecțiile anterioare – volume și articole –, apoi din colecțiile celor 17 corespondenți solicitați de autor. Ca și colecția lui Zanne, ea redă și numeroase variante străine, cu intenții comparative.

După 1900, o dată cu retragerea lui Hasdeu la Câmpina, se instituie, treptat, o altă direcție. Pe la începutul secolului se mai publică câteva colecții cu profil de corpus: *Insectele* (1903) și *Legendele Maicii Domnului* (1904) ale lui Marian, la care se pot adăuga *Basme aromâne* (1905) ale lui P. Papahagi și întrucâtva *Jocuri de copii* (1906, 1907, 1909) ale lui T. Pamfile, toate editate de Academie, dar lipsite de încercări comparative, prin referiri la variante străine, așa cum preconizase Hasdeu. Cel căruia îi rămâne supravegherea orientărilor și publicațiilor despre cultura populară este Ion Bianu, mai cu seamă după decesul timpuriu al lui Marian. Academia alege în 1904 încă doi membri corespondenți, E. Hodoș și D. Dan⁶⁵; dar cel dintâi își va înceta activitatea folcloristică și va rămâne departe de Academie, celălalt va da

⁶⁵ Bianu își motiva propunerea: „Studiile de folclor și de etnopsihologie, având pentru noi o deosebită însemnătate, cred că este bine ca Academia să distingă pe cei care se dedau lor cu stăruință și cu pricepere” (*Anale*, XXVI, p. 197).

precădere lucrărilor istorice. Inițiativa Academiei în a călăuzi cercetarea domeniilor necunoscute scade, fiind covârșită de multiplele oferte ale etnografilor și folcloriștilor răzleți, pe care caută să le satisfacă.

Acum sunt lichidate de către Academie tendințele mitologizante care au răzbătut până în primele decenii ale secolului nostru. Îndrumarea sănătoasă a dat-o un savant cu vederi largi. Acesta a fost Ioan Bogdan. Analizând *Datinele și credințele poporului român*, prezentată la premiu de E. N. Voronca, Bogdan constată, în afară de neorânduiala uluitoare a materialului, că „a grupa datinele sau obiceiurile și credințele sau superstițiile unui popor după niște principii de clasificare mitologică este o încercare cu totul greșită când este vorba de unul din popoarele moderne”. Aceasta pentru că „marea majoritate a credințelor unui popor modern nu sunt de origine mitică”, ci creații ulterioare. Bogdan întrevide o stratificare a lor, căci credințele și obiceiurile „conțin fără îndoială și un element vechi păgânesc; acesta nu este însă așa de covârșitor față de elementul creștinesc și bisericesc sau față de elementul străin și național ce s-au depus în cursul veacurilor asupra celor două mai vechi”. Un atare studiu trebuie să tindă a delimita și defini ce este specific național: „Cele mai multe superstiții sunt comune tuturor popoarelor europene și când studiem superstițiile la un singur popor, interesant este a se constata ce forme originale ia o anumită superstiție la acest popor. Comparația cu alte popoare se impune de la sine”⁶⁶.

Concepția lui Bogdan este împărtășită și de A. Bârseanu, care va fi, alături de Bianu, referentul cel mai solicitat al studiilor și colecțiilor de folclor. Bârseanu relevă în lucrarea *Studii în folclor* a aceleiași autoare orientarea mitologizantă nestrămutată. Voronca, „voind să dovedească romanitatea credințelor noastre, a făcut prea mari concesiuni fantaziei”⁶⁷. El temperează și zelul lui A. Viciu prin omiterea studiului despre colinde, în care acesta susținea, probabil, pe larg originea lor romană, afirmată incidental în prefața colecției sale⁶⁸. Curentul mitologic de nuanță latinistă era corectat substanțial în exagerările lui, și punctele de vedere vor fi mai apropiate de realitatea

⁶⁶ *Anale*, XXVI (1903-1904), p. 430-431. El respinge de la premiere și studiul lui T. D. Duțu, *Considerații critice...*, pentru că „autorul lor nu cunoaște știința folclorului” și în periodizarea textelor de doine nu are alt criteriu decât acela „că vechiu și curat românesc este totdeauna ce e mai frumos în ele” (*Ibidem*, p. 415).

⁶⁷ *Anale*, XXXIII (1910-1911), p. 202.

⁶⁸ A. Viciu, *Colinde din Ardeal*, București, 1914, p. IX, X, 3, 19-20.

obiectivă, căci se va ține seama și de înrâuririle popoarelor vecine și conlocuitoare, cu strădania de a detecta și zestrea traco-dacică.

Academia propune câteva teme – mai puține ca în perioada precedentă –, din care unele vor rămâne netratate. Se propun pentru premii subiectele: *Industria casnică la români; trecutul și starea ei actuală* (pe anul 1909), *Poezia populară românească* („cuprinsul, stilul și versificația ei studiate în asemănările și în legăturile ei cu poezia românească cultă și cu poezia populară a altor popoare, mai ales a celor vecine, cari au avut influență asupra culturii poporului românesc. Se va studia versificația românească populară și artistică în comparație cu cea latină clasică, cu cea latină medievală și cu cea romanică” (pe anul 1910)⁶⁹. Peste câțiva ani sunt propuse pentru 1913: *Studiu despre superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă și Cromatica poporului român*, iar pentru 1914: *Arta religioasă și arta casnică la români* (cu excluziunea arhitecturii)⁷⁰. În grija de a valorifica procedeele tradiționale de prelucrare a textilelor și de a preîntâmpina concurența industriei străine, Academia revine asupra acestei probleme și propune pentru 1915 subiectul: *Cari industrii casnice țărănești ale românilor s-ar putea încuraja și perfecționa și prin ce mijloace?*⁷¹ La aceasta se adaugă: *Istoria costumului la români până la 1821* pentru 1917 și *Frumosul în poezia populară românească* pentru 1918⁷². Dintre toate acestea numai trei – industria casnică, cromatica și superstițiile – vor fi tratate și publicate de Academie; celelalte au fost împiedicate în bună măsură de izbucnirea războiului din 1914-1918.

Caracteristic pentru această perioadă este mulțimea apreciabilă de colecții care solicită sprijinul Academiei. În fața atâtor cereri, Academia aprobă în ședința din 13 martie 1908, la propunerea lui Bianu, o nouă serie de publicații, intitulată: *Din viața poporului român*⁷³.

⁶⁹ *Anale*, XXVI, p. 169; XXVII, p. 287. Bianu mai propusese și subiectul *Influența poeziei populare asupra celei artistice*, sau un studiu asupra poeziei epice populare, dar se admite cel propus de Maiorescu: *Elementul național în poezia lui Eminescu* (*Anale*, XXVI, p. 228), care nu va fi însă tratat de nimeni.

⁷⁰ *Anale*, XXX (1907-1908), p. 213, 221, 443-444; XXXI, p. 168.

⁷¹ *Ibidem*, XXXI, p. 269. Și la tema despre cromatică, Academia ruga pe autor în același sens: „Va da părerea sa în ce privește ceea ce trebuie făcut, pentru ca pe viitor să se asigure păstrarea celor mai bune mijloace de vopsire din cele cunoscute în prezent, precum și ceea ce trebuie făcut spre a procura materii colorante, durabile, sau linuri vopsite gata, sătencelor noastre (*Anale*, XXX, p. 444).

⁷² *Anale*, XXXIV (1911-1912), p. 152, XXXV (1912-1913), p. 391.

⁷³ *Ibidem*, XXX, p. 213.

În această serie vor apărea, din 1908 până în 1931, la abrogarea ei, 40 de volume, adică în medie două volume pe an, dacă se scad anii războiului și reorganizării (1917-1919). Ritmul cel mai intens e între 1908 și 1916, când în nouă ani sunt publicate 31 de volume. Dar seria este vădit inegală, atât ca sferă, cât mai ales ca nivel științific. Academia a neglijat – cu excepția chestionarului lui Hasdeu, în parte – să elaboreze o metodă de cercetare, de culegere la teren și de interpretare teoretică a faptelor și prin aceasta diletantismul a căpătat proporții nedorite.

Colecțiile și studiile publicate de Academie după 1906 au cuprinderea cea mai variată. Domină cele cu caracter regional. Unele se vor strădui să continue monografiile lui Marian. Pe primul loc se situează T. Pamfile, care poate fi considerat continuatorul operei lui Marian, deși la un nivel mai modest. El încheie ciclul calendaristic prin *Sărbătorile de vară la români* (1910), *Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului* (1914) și *Crăciunul* (1914). Informația e mult mai firavă decât la Marian, el nu are decât un număr restrâns de corespondenți, cei mai mulți din Moldova. Spiritul de compilare e mai evident, problemele nu sunt tratate cu claritatea necesară, caracteristică lucrărilor lui Marian. Dacă se ține seamă de condițiile grele în care a lucrat, după terminarea obligațiilor, adesea istovitoare, de ofițer de cavalerie, realizările lui pot fi considerate extraordinare, prin cantitatea uriașă de muncă depusă. Monografiile calendaristice sunt întregite de monografia lui C. Rădulescu-Codin și D. Mihalache: *Sărbătorile poporului... Culegere din părțile Muscelului* (1909), iar ciclul familial de *Nunta în jud. Vâlcea* (1928) a lui G. Fira.

Cele mai numeroase monografii ale lui Pamfile încearcă să schițeze o mitologie a poporului român, grupând credințele și legendele referitoare la univers. Începutul îl făcuse I. Otescu cu lucrarea prezentată Academiei *Credințele țaranului român despre cer și stele* (1906), elaborată pe baza răspunsurilor la un chestionar trimis de autor unor învățători. În referatul său la secțiunea științifică, Șt. Hepites sublinia „că descrierea cerului pe constelațiuni cunoscute de țaranul român este foarte importantă de cunoscut, dacă nu ar fi decât pentru a ne da seama de închipuirea ce-și face dânsul de bolta cerească”⁷⁴. Monografiile descriptive ale lui Pamfile se înșiruie de la legendele cosmogonice la credințele despre comori și pământ: *Povestea lumii de*

⁷⁴ *Anale*, XXIX (1906-1907), p. 93.

demult după credințele poporului român (1913), *Diavolul învrăjbitor al lumii* (1914), *Cerul și podoabele lui după credințele poporului român* (1915), *Văzduhul după credințele poporului român* (1916), *Mitologie românească*: I. *Dușmani și prieteni ai omului*, II. *Comorile* (1916), III. *Pământul* (1924).

Un studiu de amplă sinteză e lucrarea premiată a profesorului Gh. F. Ciaușianu: *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă* (1914). Deși tratarea e eclectică și cu insuficientă cunoaștere a mentalității arhaice, ea oferă o primă ordine în acest labirint stufos. Cea a lui Gorovei: *Credințe și superstiții ale poporului român* (1915) nu e decât o grupare de material după criteriul alfabetic al temei, după modelul *Cimiliturilor* sale. Alături de cel extras din publicațiile anterioare, o parte însemnată provine de la o mulțime de corespondenți din județele României antebelice. Sunt înșiruite 4.549 de superstiții, cu un singur adaos referitor la animale, pe baza unui chestionar de pe o arie mai restrânsă.

Celelalte monografii cu profil etnografic ale lui Pamfile se referă la ocupații și medicina populară: *Industria casnică la români* (1910), *Cromatică poporului român* (1914), *Agricultura la români* (1913) și *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări...* (1911). Cu toate că ele tind să continue tradiția hasdeiană de a trata monografic, „la români”, atari aspecte, ele nu sunt decât niște înfățișări descriptive fundate pe un număr prea mic de informații și sondaje, esențială fiind experiența lui personală din Țepu – Tecuci.

Academia a mai publicat un șir de colecții de material folcloric. Datorită concepției puriste a lui Bianu, Bârseanu și a celorlalți academicieni, aceste colecții nu oglindesc cu fidelitate realitatea folclorică a epocii. O mulțime de bucăți de proveniență mai nouă, cu neologisme, cărturărești, sau bănuite a fi orașenești, ca și cele cu cuprins senzual, au fost excluse, fără să se menționeze undeva întregul repertoriu existent sau consemnat de culegător. Prin aceasta se perpetua imaginea arhaică a satului tradițional, în conformitate cu viziunea semănătoristă, în care totul este curat, idilic, model pentru orașul corupt și cosmopolit. Toate aceste colecții au un caracter mai mult sau mai puțin local, materialul provenind fie dintr-o zonă mai restrânsă, fie chiar dintr-un singur sat.

Remarcabilă prin ținuta ei științifică e: *Poezii populare din Maramureș* (1906) a lui Al. Țiplea. Bianu o arăta a fi „demnă de toată atențiunea, ea este scrisă cu pronunțarea locală, în forma în care se aude

în Maramureș”⁷⁵. Deși Bianu afirma că Țiplea ar fi avut ca model lucrările lui Weigand, este aproape cert că el s-a călăuzit după culegerea lui Gh. Alexici: *Texte din literatura poporană română* (1899), pe care se pare că l-a audiat la Budapesta. Culegerea lui Țiplea se remarcă prin aceeași scrupulozitate științifică și, dacă ea ar fi fost mai bogată, ar fi stat și ca importanță în fruntea colecțiilor maramureșene de poezie populară. Acesteia îi urmează colecția lui Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș* (1908), care reprezintă un vădit regres, sub toate aspectele, până la colecția postbelică a lui T. Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului* (1925). Câteva vor să înfățișeze monografia folclorică a unui sat. Profesorul de latină P. Pârvescu, în *Hora din Cartal* (1908), vrea să prezinte folclorul unui sat dobrogean, dar se oprește în chip cu totul arbitrar la câteva capitole – hora, câteva datini, povești, cimilituri și nunta – tratate în fugă, inegal, totul încadrat într-o viziune romanțată despre sat. Prin capitolul despre horă, lucrarea ar fi prima monografie coregrafică, dar descrierea dansurilor este atât de neprecisă și de poetizată, încât nu poate constitui decât un document auxiliar pentru coregraf. Dintr-un singur sat provin colecțiile învățătorului Al. Vasiliu din Tătăruși – Pașcani: *Cântece, urături și bocete* (1909) și cea publicată abia în 1928, după a doua refacere: *Povești și legende*. Deși au fost blamate de unii, mai cu seamă cea dintâi, ele redau cu destulă fidelitate repertoriul satului. Autorul repetă deplângerea generală despre secătuirea sursei folclorice, ceea ce a adunat el părăndu-i-se „mai mult crâmpieie, părți, rămășițuri” (*Prefață*). Restrânsă la un sat e și colecția postumă a lui C. Rădulescu-Codin: *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbii-Muscelului* (1929).

Celelalte îmbrățișează o cuprindere teritorială mai largă, care, de obicei, e întâmplătoare, căci aceasta nu corespunde unei zone folclorice delimitată prin caracteristicile ei. Ele conțin materiale din genuri și specii diferite, exceptând *Colinde din Ardeal* (1914) a lui A. Viciu. Sunt prețioase: *Hore și cimilituri din Bucovina* (1910) a lui S. Fl. Marian, *Literatură populară* (1910) de N. Păsculescu, apoi *Culegere de folclor din jud. Vâlcea și împrejurimi* (1928) a lui Ciaușianu-Fira-Popescu. Cea mai voluminoasă e colecția lui T. Pamfile, *Cântece de țară* (1910), care

⁷⁵ *Anale*, XXVIII (1905-1906), p. 239. Maiorescu se interesa în ședință „dacă știința filologică are semne corespunzătoare pentru sunetele notate de d-l autor al colecțiunii” și Bianu expune sistemele lui I. Popovici și Weigand care ar fi „incomplete și lipsite de precizie” și relevă necesitatea de a avea „o grafie comună”, fiindcă între filologi „înțelegerea nu e deplină” (*Ibidem*, p. 240).

e și cea mai neștiințifică. Ea păcătuiește mai cu seamă prin neautenticitatea unor piese, poate rod al intervenției culegătorilor, căci materialul provine din locuri îndepărtate, pe care nu le-a străbătut Pamfile, care nu dă nici un fel de indicație asupra modului cum s-a încheiat colecția. Nu este exclusă nici intervenția lui Pamfile, care la început folosea acest procedeu după cum se poate vedea din primele lui poezii populare publicate în *Șezătoarea* lui Gorovei, unde „întocmirea” este vizibilă și neîndoielnică.

Partea covârșitoare a materialului folcloric publicat în această serie o alcătuiește poezia populară. Cu toate acestea, Academia nu a neglijat nici muzica populară. Bianu a stăruit în repetate rânduri ca să se împlinescă și această lacună. În ședința secției literare din 8 mai 1910, după ce constata cu regret că colecțiile Țiplea și Bud au fost publicate „fără să fie însoțite de ariile cu cari se cântă”, Bianu sublinia „că o mare scădere a colecțiilor de poezie populară, făcute la noi până acum, este tocmai lipsa aproape completă a ariilor, și de aceea a stăruit pe lângă culegători ca în publicațiunea specială a Academiei să se facă un început de adunarea și a acestei părți atât de prețioase din manifestările sufletești ale poporului”⁷⁶. În urma acestor stăruințe, colecția lui P. Pârvescu este însoțită de 63 de melodii de dans, notate de C. M. Cordoneanu. Deși se arată că acestea au fost înregistrate la fonograf, totuși, după constatările muzicologilor, notarea e sumară, ca după auz, fără minuțiozitatea pe care o poate oferi descifrarea documentului sonor. *Cântece, urări și bocete* a lui Vasiliu are de asemenea 43 de melodii, notate de Sofia Teodoreanu, informator fiind însuși culegătorul, iar monografia despre Corbi, întocmită tot în această vreme, cuprinde 24 de melodii, notate de I. Mărtoiu.

Bianu cere lărgirea investigațiilor muzicale și obține un fond de la Academie pe care îl pune la dispoziția lui T. Brediceanu, pentru ca acesta, ajutat de preotul I. Bârlea, să cerceteze Maramureșul, „ținut atât de interesant și așa de puțin cunoscut”, „spre a culege ariile cântecelor”⁷⁷. Colecția a fost alcătuită, dar publicarea ei a întârziat până în 1957.

Nivelul științific al acestor notații după auz era cu totul nesatisfăcător din cauza caracterului lor prea sumar. Bianu semnala că „notarea unora este însă slabă, după cum spun cei competenți”.

⁷⁶ *Anale*, XXXII (1909-1910), p. 284-285. Bianu considera muzica „partea cea mai sentimentală a poeziei poporului” (*Ibidem*, p. 296).

⁷⁷ *Ibidem*, p. 285.

De aceea el sprijină cu toată căldura publicarea folclorului cules de B. Bartók de la românii transilvăneni, colecția acestuia fiind „o adevărată comoară adunată în cele mai bune condițiuni”. Anume B. Bartók oferise în primăvara anului 1910, prin D. Gr. Kiriac, colecția sa ca să fie publicată de Academie. Kiriac relevă secției literare minuțiozitatea științifică a colecției Bartók, arătând că ea „este făcută cu multă competență și seriozitate”. Toți membrii secției literare susțin publicarea colecției Bartók, cu excepția lui D. Zamfirescu, care, afirmă că „se exagerează valoarea poeziei populare și a melodiilor ei” și nu vede interesul „de a se culege și tipări de sute de ori acele poezioare naive și de multe ori de cuprins sărac, cântate pe o melodie de același fel”⁷⁸.

În același timp, secția literară, după încheierea discuțiilor în ședința din 18 mai 1910, decide să-i acorde lui Kiriac un fond anual de 1000 de lei „spre a organiza culegerea ariilor și cântecelor populare românești din toate părțile”⁷⁹. Această hotărâre este actul de întemeiere a arhivei noastre de folclor muzical și Kiriac devine consilierul muzical solicitat de Academie în toate problemele muzicii populare.

În anul următor, Bartók anunță Academiei, prin Kiriac, că oferă spre publicare 888 de melodii: 350 din Bihor, 98 din Banat (Torontal), 110 din Câmpia Transilvaniei (Gherla-Cluj) și 330 din Munții Apuseni (Câmpeni, Abrud, Zlatna și împrejurimi). El crede mai nimerit „să se facă monografiile folcloristice muzicale”, din cuprinsul unui ținut, „din cari să se poată vedea caracterul muzical al acestei părți din țară, un fel de dialect (jargon) muzical” și propune la început Bihorul. Academia acceptă, restituind jumătate din cheltuielile de deplasare, după propunerea lui Bartók⁸⁰, și *Cântece populare românești din Comitatul Bihor* vor fi publicate în 1913. În același timp, Kiriac arată că e ocupat cu alte munci și cere ca fondul de 1.000 de lei să fie amânat și contopit cu cel din anul viitor, când se va deplasa pentru culegeri⁸¹.

⁷⁸ Vezi toată discuția în *Anale*, XXXII, p. 169, 173, 269, 295, 299.

⁷⁹ *Anale*, XXXII, p. 300.

⁸⁰ *Ibidem*, XXXIII (1910-1911), p. 191-192.

⁸¹ *Ibidem*, p. 192. „Promit însă de pe acum că de la 1 oct. voi începe I-a culegere, anume partea privitoare la melodiile cu caracter semi-religios: *colinde, cântece de stea și altele*, care lucrare socotesc că o voi putea termina în aprilie anul viitor”, încheia Kiriac (*Ibidem*). Culegerea va începe-o însă abia în 10 august 1910 cu fonograful Edison și recolta lui, încheiată în 9 septembrie 1927, este destul de modestă (G. D. Kiriac, *Cântece populare românești*, București, 1960, p. 5), însumând 170 de melodii.

Kiriac va supraveghea și culegerea modestă din 1913 a învățătorului Gh. Fira, *Cântece și hore* (1916), alcătuită aproape numai din material oltenesc. Izbucnirea războiului mondial împiedică pe Kiriac și Brediceanu „să urmărească adunarea de arii populare”, precum și publicația colecției maramureșene a lui Ioan Bârlea, „însoțită de culegeri de arii făcute de dnii B. Bartók și T. Brediceanu”, aprobată încă din 1914⁸².

În seria *Din viața poporului român* au fost publicate și câteva colecții de basme, snoave și legende. În afară de cea amintită, a lui Vasiliu, mai apar: *Legende, tradiții și amintiri istorice* (1910) și *Îngerul românului* (1913) ale lui C. Rădulescu-Codin, *Vremuri înțelepte* (1913) și *Cuvinte scumpe* (1914) ale lui D. Furtună și culegerea modestă de legende, *Strigoii* (1929), a lui N. I. Dumitrașcu. Cea mai valoroasă este *Îngerul românului*, nu atât prin dimensiunile ei, cât prin acuratețea științifică a materialului.

C. Rădulescu-Codin a înțeles importanța variantelor și de aceea consemnează în mai multe rânduri diferențele pe care le prezintă acestea față de cea publicată în întregime. Narațiunile sunt redată în stilul culegătorilor, care încearcă să folosească limba populară, dar rezultatul este o pastişă puțin artistică.

Perioada postbelică ridică noi probleme în cercetarea patrimoniului popular. Se grămădisise mult material folcloric prin ceea ce publicase Academia, apoi alte edituri și feluritele periodice de pretutindeni, mai cu seamă din Transilvania. Cercetarea lui devenise o imposibilitate în atari condiții și se impuneau măsuri hotărâte de a aduce o ordine în aceste maldăre. Necesitatea instituirii unei ordine o simțise și Delavrancea în ședința din 23 mai 1915, cu prilejul referatului despre colecția de lirică populară a lui Iosif Popovici: „Până nu ne vom hotărî să facem... un studiu, printr-o anumită comisiune, asupra materialului folcloristic strâns și publicat de Academia Română și de particulari, nu ne vom putea pronunța cu destulă competență și seriozitate asupra diferitelor culegeri”⁸³.

Cel care se va strădui să aducă ordine și să instaureze un plan de cercetare va fi Ovid Densusianu, care criticase încă înainte de război felul cu totul necorespunzător în care se adunau și se publicau producțiile folclorice. Ales academician în locul lui Delavrancea, el

⁸² *Anale*, XXXVI (1913-1914), p. 138; XXXVII (1915-1916), p. 111.

⁸³ *Anale*, XXXVII, p. 222.

pășește cu hotărâre la realizarea acestui plan, pe care îl anunță Academiei în 1919 și îl expune în ședința din 27 mai 1920, cu unele întregiri în 27 mai 1924.

Ca orientare generală, Densusianu cere să se dea atenție și folclorului „de actualitate”, așa cum înfăptuise el încă din 1906 (*Graiul nostru*), precum și în monografia *Graiul din Țara Hațegului* (1915) și demonstrase teoretic în 1909 în prelegerea *Folclorul cum trebuie înțeles*. El preconizează apoi cercetarea regiunilor puțin explorate, „ca Maramureșul, nordul Transilvaniei, Basarabia, Dobrogea și multe ținuturi aromâne”, prin „misiuni speciale”. În afară de culegerile celor „bine pregătiți”, Densusianu arată că și răspunsurile la *chestionare* sunt „folositoare”, după cum „au dovedit chestionarele întreprinse de Hasdeu și N. Densusianu”. Culegerea și publicarea materialului trebuie „să se facă după norme științifice de transcriere”. Va trebui apoi să se înființeze o *Arhivă de folclor* „pe lângă Academie, care va permite într-o zi să publice o *Enciclopedie a folclorului român*, cum și un *Atlas folcloric*, care să arate repartizarea geografică a unor motive din creațiunile noastre populare”. Densusianu propune apoi ca celălalt material din periodice „să fie adunat într-o culegere într-un fel de corpus”. Vor fi necesare și unele studii „*mai ales comparative*”⁸⁴.

Peste patru ani, Densusianu mai adăuga necesitatea unor monografii regionale, tocmai pentru a putea urmări în adâncime fenomenele folclorice. Trebuie „să se cerceteze regiuni restrânse și să se urmărească foarte de aproape motivele folclorice circulând acolo, după un chestionar ce ar urma să fie pus la îndemâna cercetătorilor. Progresiv s-ar putea exploata astfel întreg domeniul nostru... S-ar ajunge astfel să se fixeze circulația motivelor folclorice și cu timpul să se dea acel *Atlas folcloric*”, care, alături de unul lingvistic, va fi de real folos cercetătorilor. Densusianu mai preconizează „și alcătuirea unui *Repertoriu* sau *Atlas etnografic*, care să completeze pe celelalte două, pentru că filologia, folclorul, etnografia nu pot fi despărțite și numai din colaborarea lor poate ieși mai multă lumină în limpezirea unor probleme”⁸⁵.

Secțiunea literară însărcinează pe Densusianu cu executarea acestui plan și cu supravegherea lucrărilor, începând cu adunarea materialului „din reviste și ziare”. Colecțiile nepublicate vor rămâne ca fond de arhivă⁸⁶. Prin studenții săi, Densusianu începe copierea

⁸⁴ *Ibidem*, XL (1919-1920), p. 154-155.

⁸⁵ *Ibidem*, XLIV (1923-1924), p. 87-88.

⁸⁶ *Ibidem*, XL, p. 155.

materialului din periodice, dar operația este întreruptă din lipsă de fonduri⁸⁷.

Exigența e sporită și față de noile volume publicate de Academie. Seria *Din viața poporului român* nu e curmată încă, dar se publică foarte puțin. Sunt date la lumină cele care sunt alcătuite cu rigurozitatea preconizată de Densusianu: *Graiul și folclorul Maramureșului* (1925) de Tache Papahagi și *Folclor din jud. Buzău* (1928) de N. Georgescu-Tistu. Abia în 1931 apare ultimul volum, *Descântecele Românilor*, al lui A. Gorovei, un corpus al descântecelor noastre, cu bibliografia tipurilor distribuită geografic, pentru a înfățișa totodată și aria de răspândire. Dacă Gorovei ar fi indicat și practica, obiectele și modalitatea de la diferitele boli și acțiuni, lucrarea ar putea fi un model de urmat și pentru alte domenii ale culturii populare.

În 1929, Ion Mușlea arăta Academiei, prin S. Pușcariu, în sensul planului preconizat de O. Densusianu, necesitatea înființării *Arhivei de folclor*. În acel raport, Mușlea, plecând de la faptul că Academia nu dă „directive de culegere”, arată că cercetarea e inegală, „se neglijează partea de superstiții, obiceiuri juridice și chiar poveștile”, precum și unele provincii. În genere, „nu știm bine ce s-a cules și ce nu”. În atare situație, continuarea seriei *Din viața poporului român* ar fi o greșeală. Ar însemna să publicăm de atâtea ori variante de mult cunoscute și fără nici o valoare științifică din punct de vedere folcloric”. Sarcina *Arhivei de folclor* ar fi tocmai păstrarea și selecționarea spre publicare a acestui material, activând cu ajutorul unui „corp de corespondenți devotați și siguri”. Ea se va ocupa și cu studierea acestui material⁸⁸.

Ca urmare a memoriului, secția literară a Academiei decide în 27 mai 1930 înființarea *Arhivei de folclor*, sub direcția lui I. Mușlea, afiliată Muzeului limbii române și supravegheată de S. Pușcariu. În același an propune la un premiu pe 1931 subiectul: *Îndrumări pentru culegerea folclorului românesc*⁸⁹.

⁸⁷ Din informațiile primite de la I. Mușlea, au fost copiate poeziile populare din următoarele periodice: „Revista critică literară” (I-IV), „Familia” (II-VIII, X-XI, XVIII-XXV), „Gutinel” (1889-1890), „Șezătoarea săteanului” (1, 3-5, 8-10), „Floarea darurilor” (1907), „Convorbiri literare” (I-V, X-XI, XIV-XIX, XXII-XXVIII, XXX-XXXIII, XXXVII-XLIV, XLIX), „Gazeta Transilvaniei” (1871, 1877, 1882, 1884-1887, 1897-1901), „Gazeta săteanului” (V), „Tribuna” (1907), „Gazeta poporului” (1883, 1886-1887), „Tribuna poporului” (I-IV, 1901-1905), „Timișiana” (1885), „Columna lui Traian” (1877, 1883) și „Traian” (1869-1871, 1873, 1882).

⁸⁸ *Memoriul I al lui I. Mușlea către S. Pușcariu pentru a fi prezentat Academiei*, 1929, în Arhiva de folclor – Cluj.

⁸⁹ *Anale*, L (1929-1930), p. 148, 300.

De altfel, Academia continuă promovarea studiilor despre cultura populară, anunțând la premiere un șir de subiecte: *Viața păstorească la români* (pe 1922, dar nu se va prezenta nici o lucrare, și Densusianu va trata parțial tema în *Viața păstorească în poezia noastră populară*); *Contribuțiuni la studiul etnografic al țiganilor din România* (pe 1929); *Îndrumări și chestionar pentru monografia lingvistică sau etnografică a unei comune* (pe 1928); *Fântânele după credințele poporului român, studiul folcloric* (pe 1930); *Folclorul din regiunea Codrului din Basarabia, cu transcriere fonetică a textelor* (pe 1932); *Țăranul în literatura română* (pe 1934); *Balada populară română în Banat* (pe 1935); *Folclorul unui sat* (pe 1943); *Sentimentul religios în poezia populară* (pe 1946) și *Folclorul unui sat de munte* (pe 1946). Subiectele anunțate nu dau roadele așteptate, cele mai multe rămânând neabordate, se premiază o singură lucrare din tematica folclorică anunțată⁹⁰.

Activitatea Arhivei de folclor s-a înfăptuit cu concursul unor „stipendiați” – cadre didactice universitare, studenți etc. Cercetările acestora, au avut, de obicei, un profil monografic, explorând unele zone folclorice aproape necercetate: Țara Oașului, Valea Almăjului, Valea Gurghiului, Munții Apuseni, Beiușul, Dobrogea, Ugocea, Botoșani, Dorohoi etc. Din ele au rezultat mici monografii folclorice, aproape toate publicate în *Anuarul Arhivei de folclor*, I-VII (1932-1945). Ele se remarcă prin ținuta științifică aleasă și tratarea sobră a problemelor, continuând linia impusă de Densusianu prin *Graiul din Țara Hațegului*, dar numai în latura ei folclorică. Dar cele mai numeroase anchete au fost realizate prin ajutorul corespondenților recrutați dintre cărturarii sătești. În scurtă vreme, Arhiva de folclor și-a creat o întinsă rețea de asemenea corespondenți, care însumează 875 de folcloriști, din care o treime erau învățători și elevi ai școlilor normale. Repartizarea regională acoperea întreg teritoriul țării: 416 din Transilvania, 232 din Moldova și 227 din Muntenia și Oltenia⁹¹.

Munca acestora a fost îndrumată prin instrucțiuni limitate la o temă circumscrisă prin chestionar, pentru a înlătura alunecările în amatorism și divagații. Materialul obținut era răspunsul la un anumit chestionar, dar de cele mai multe ori el venea și din inițiativa corespondenților, mai cu seamă folclor poetic.

⁹⁰ Cu premiul C. R. Codin e distinsă lucrarea *Mana în folclorul românesc* a lui Gh. Pavelescu în mai 1946 (*Anale*, LXV, p. 274-275).

⁹¹ I. Taloș, *Arhiva de folclor a Academiei Române*, comunicare ținută în martie 1966 la Secția de etnografie și folclor din Cluj, p. 5.

Rând pe rând au fost difuzate 14 chestionare în următoarea ordine cronologică: calendarul poporului din ianuarie-februarie; obiceiurile de vară; animalele în credințele și literatura poporului; obiceiurile de primăvară; credințe și povestiri despre duhuri, ființe fantastice și vrăjitoare; naștere, botez, copilărie; calendarul poporului din octombrie-decembrie (și șezătoarea); pământul, apa, cerul și fenomenele atmosferice după credințele și povestirile poporului; moarte și înmormântare; casa, gospodăria și viața de toate zilele (credințe, obiceiuri și povestiri); nunta; obiceiurile juridice; semne și prevestiri; Crăciunul⁹².

Chestionarele sunt orientate spre cuprinderea vieții spirituale a poporului, a obiceiurilor și a credințelor, domeniu deficitar, semnalat de I. Mușlea la înființarea Arhivei. Răspunsurile la aceste chestionare completează informațiile obținute în cele 20 de volume cu răspunsurile la chestionarele lui Hasdeu și monografiile descriptive ale lui Marian și Pamfile, oferind o imagine aproape completă a culturii spirituale populare. Au mai fost difuzate și unele „circulare” referitoare la câte o problemă de amănunt.

An de an, Arhiva s-a îmbogățit cu noi colecții. Alături de vechile colecții⁹³, noile culegeri constituie un patrimoniu de mare importanță

⁹² V. *Raport anual* la sfârșitul fiecărui volum al „Anuarului”, I-V (1932-1939) și *Prefață* la vol. VI-VII (1942-1945).

⁹³ Printre cele mai valoroase semnalăm colecțiile: Gh. Sion (balade din Vaslui), I. C. Hintz (4 volume cu povești românești traduse în germană), M. Pompiliu (din Bihor), M. Gaster (descânțece din manuscrise vechi), Șt. Cacoveanu (povești din zona Aiud – Blaj), I. Bianu (*Colinde și obiceiuri din Făget*); A. Gorovei (cimilituri, corespondență), I. Popovici (*Poezii lirice din Banat*) etc. Menționăm și culegerea lui Pavel Dan, *Obiceiuri și credințe. Literatură din Trittenii de Jos*. Au mai fost prezentate Academiei numeroase colecții, care nu au fost nici publicate, nici păstrate în fondul Arhivei de folclor. În *Anale* am întâlnit menționate următoarele colecții din această categorie: At. Marienescu, *Novăceștii* (II, 275); colecție din Mehedinți (IV, 53); Al. Stoienescu, *178 arii populare*; T. Oprescu, *Colecțiune de cântece naționale; Cântă așa precum vorbești* (VI, 73); I. Pop-Reteganul, *5022 poezii populare* (XIII, p. 7); I. Pop-Reteganul, *Datine și credințe populare* (XIV, p. 152); T. Bălășel, *Poezii populare* (XVI, p. 42); I. Pop-Reteganul, *43 basme* (XVII, p. 190); V. A. Forăscu, *654 proverbe* (XVIII, p. 206); D. P. Lupașcu, *Poeziile și satirele țaranului român* (*Ibidem*, p. 209); Ioan Petranu, *Poezii populare* (XX, p. 93); T. Dragu și D. Drăghicescu, *Colecțiune de descânțece* (XXI, p. 204); Dobre Ștefănescu, *Poezii populare* (XXXII, p. 222). (Se pare că aceasta e colecția achiziționată prin 1957-1958 de Institutul de etnografic și folclor); A. Viciu, *Flori de câmp – doine și strigături, bocete, balade cimilituri* etc.; A. Filimon, *Obiceiuri, credință deșartă, descânțece și farnece*, apoi: *Balade, povești în versuri și povești în proză*, amândouă din Maramureș (XXXVI, p. 236); T. Pamfile, *Dragostea în datina tineretului român* (XLI, p. 138); E. N. Voronca, *Animalele în povești* (L, p. 136); I. N. Dumitrașcu, *Poezii populare* (*Ibidem*, p. 147).

pentru cunoașterea culturii populare. Până în 1948, Arhiva s-a îmbogățit cu 1.244 de colecții, cele mai multe răspunsuri la chestionarele amintite. Acestea provin de pe întreg cuprinsul țării, cele trei provincii fiind reprezentate aproape în aceeași proporție: 520 din Transilvania, 407 din Moldova și 234 din Muntenia și Oltenia, restul colecțiilor având cuprins miscelaneu⁹⁴.

Colecțiile Arhivei sunt inegale ca întindere și rigurozitate metodologică. Unele au dimensiunea unor caiete școlare, altele se ridică la amploarea unui volum. Parte din corespondenți au dat răspunsuri mai sumare, dar alții au realizat lucrări ce pot satisface exigențele oricărei cercetări. Ceea ce a fost redactat cu conștiinciozitate pe linia indicațiilor din chestionar dovedește că și nespecialiștii, când sunt îndrumați, pot realiza lucrări cu valoare științifică. Materialul cules, inventariat și păstrat cu grijă, este ușor de consultat cu ajutorul unui fișier tematic pe probleme, lucrat cu minuțiozitate de bibliograf expert în cultura populară. Arhiva de folclor oferă un model de organizare în acest domeniu.

Una din realizările de seamă ale Arhivei a fost și bibliografia folclorului românesc din publicațiile contemporane. Începută în mod științific încă în coloanele „Dacoromaniei”, ea este continuată în chip susținut de directorul Arhivei și colaboratori, oferind cercetătorilor un instrument de lucru indispensabil. Prin colecțiile adunate, prin studiile de rigurozitate științifică și prin bibliografia folclorului publicate în cele 7 volume ale *Anuarului*, care a înlocuit seria *Din viața poporului român*, *Arhiva de folclor* a înscris o nouă etapă în dezvoltarea etnografiei și folcloristicii românești, pe linia culmilor tradiției științifice românești în acest domeniu.

Îndată după terminarea războiului, Academia lărgeste planul de cercetare folclorică pentru a include și celălalt element sincretic, melodică poeziilor. Pentru a da un nou avânt cercetărilor științifice și pentru a răspunde sarcinilor grele ale refacerii după războiul antifascist,

⁹⁴ După statistica tematică, colecțiile se grupează astfel: Crăciun: 132; ianuarie-februarie: 143; primăvară: 136; vară: 119; octombrie-decembrie: 42; șezătoare: 14; naștere: 74; nuntă: 51; moarte și înmormântare: 58; obiceiuri juridice: 11; cosmologie și meteorologie: 48; casa: 34; animale în credințe și povești: 50; duhuri, ființe fantastice și vrăjitoare: 76; alte datine și credințe: 33; semne și prevestiri: 6; focuri și focul viu: 10; medicină populară: 2; culesul viilor: 4. *Colecții folclorice*. Descântece: 60; paparudă: 10; colinde: 56; basme: 25; snoave: 52; legende: 10; balade: 33; cântece și strigături: 123; bocete: 12; ghicitori: 19; proverbe: 3; dansuri: 1; colecții cu profil monografic: 36.

se creează în cadrul Academiei Consiliul național de cercetări științifice. Comisia de folclor, alcătuită din M. Sadoveanu, Th. Capidan, Șt. Ciobanu și D. Caracostea, iar ca membru cooptat I. Mușlea⁹⁵, în care mai sunt cooptați în anul următor C. Brăiloiu, P. Caraman, I. Diaconu, Al. Rosetti și Șiadbei⁹⁶, este instituită pentru a da un nou impuls cercetărilor folclorice. D. Caracostea, președintele comisiei, prezintă un plan vast de realizare a unui corpus al folclorului nostru. Necesitatea, simțită încă de multă vreme, „de a aduna într-o ediție națională întregul patrimoniu al literaturii noastre” a devenit, subliniază D. Caracostea, „un imperativ al vremurilor de azi”⁹⁷.

La alcătuirea acestui corpus trebuie să se înceapă cu genurile și speciile versificate care „au mai multă însemnătate artistică și etnică”. Cea mai importantă este socotită a fi balada, pe care Caracostea o studiasse în decursul deceniilor și pe care o socotea „a doua mare instituție de artă a poporului român”⁹⁸. Alcătuirea corpusului baladei noastre necesită, în primul rând, întocmirea unei bibliografii care să inventarieze întreg materialul „împrăștiat în cea mai mare parte în periodicele noastre”. Această bibliografie trebuie să fie însă „analitică pe motive și pe tipuri”, deoarece titlurile variantelor „variază de la colecție la colecție și adesea sub același titlu se dau balade cu felurit conținut”. În felul acesta, tipologia și bibliografia se îngemănează în chip firesc, ca o consecință a specificului artei folclorice.

Tipologia baladei trebuie să conțină tipurile baladelor noastre – „sunt cel puțin 200 de tipuri” –, apoi subtipurile acestora. Ediția științifică a corpusului nu poate cuprinde toate variantele, aceasta fiind „o imposibilitate”, și se vor publica numai acelea „care dau mărturie despre existența unui tip și au o valoare de expresivitate”. Pentru clasificarea tipurilor literare, Caracostea propune un sistem care pleacă de la „un principiu de diviziune social”, dedus din raporturile dintre eroi. Acest sistem totalizează douăsprezece grupe.

Paralel cu tipologia literară, se impune în chip firesc tipologia melodiilor baladei, deoarece „corpul viu al baladei noastre este nedespărțit de un anumit fel de a zice, un recitativ acompaniat parțial de muzică”. Pentru aceasta solicită colaborarea lui C. Brăiloiu, ales

⁹⁵ *Anale*, LXV, p. 383.

⁹⁶ Academia Română, *Buletinul informativ, științific și administrativ*, I (1948), p. 44.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 137.

⁹⁸ *Ibidem*.

membru corespondent⁹⁹, și a elevilor acestuia. Lucrarea va rămâne însă neterminată.

*

Reorganizarea Academiei în toamna anului 1948, în cadrul planului de măsuri revoluționare în vederea construirii socialismului în patria noastră, a creat condiții vădit superioare celor din trecut pentru cercetarea patrimoniului popular. Mijloacele de investigație cresc considerabil. Academia Republicii Socialiste România a înființat o sumedenie de institute de cercetări, pentru a cuprinde toate domeniile științei. Institutul de istoria artei cuprinde și o secție care cercetează arta populară în înțeles restrâns (arhitectură, port etc.). Institutul de istorie literară și folclor a desfășurat o activitate publicistică apreciabilă, aducând contribuții valoroase la cunoașterea folclorului și folcloristicii noastre. Cele mai multe lucrări sunt monografiile despre unii folcloriști și etnografi de seamă din trecut: D. Cantemir, frații Schott, Hasdeu, G. Dem. Teodorescu, E. Sevastos, S. Fl. Marian, T. Burada, T. Pamfile etc.¹⁰⁰ Alături de acestea se înscriu și o seamă de articole despre unele specii folclorice, mai cu seamă despre basmul popular, studiat și de G. Călinescu în lucrarea mai întinsă *Estetica basmului*.

Institutul de folclor, tutelat de Ministerul Culturii până în 1962, când este afiliat Academiei, își desfășoară cercetarea numai asupra domeniului folcloric. Pentru întâia dată în țara noastră ia ființă o instituție care se străduiește să cuprindă folclorul în toate aspectele lui sincretice: literar, muzical și coregrafic. Din 1963, institutul este lărgit

⁹⁹ *Ibidem*, p. 138-143. După ce, la propunerea lui D. Caracostea, în secția literară C. Brăiloiu fusese ales membru corespondent, în ședința din 30 mai 1946, G. Enescu arată în propunerea citită că Brăiloiu a fost ales de secția literară pentru studiile sale temeinice, mai cu seamă cele despre balade și bocete și pentru că „a alcătuit o bogată arhivă muzicală, probabil cea mai bogată de pe continent... Prezența sa în Academia Română este necesară și pentru că d-sa este indicat să colaboreze la acel corpus, pe care Academia Română este chemată să-l alcătuiască și care alături de sistematizarea materialului folcloric, publicat timp de un secol în periodicele noastre, se cuvine să aibă și aspectele lui muzicale” (*Anale*, LXV, p. 312). În anul următor, la propunerea lui D. Caracostea, este ales membru corespondent și I. Mușlea.

¹⁰⁰ Vezi amănuntele în articolul: *Cincisprezece ani de activitate a Institutului de istorie literară și folclor*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor” XII (1963), nr. 1-2, p. 11 și urm., apoi D. Simonescu, *Metodica și mijloacele muncii științifice în istoria literară română și în folclor*, în „Limbă și literatură”, 6 (1962), p. 36-43.

cu încă o secție, de etnografie, care se ocupă cu cercetarea culturii materiale și spirituale populare.

O sarcină de primă importanță era explorarea repertoriului folcloric cu toate genurile și speciile lui, consemnate în modul lor firesc de manifestare sincretică. Alături de continuarea culegerilor de poezie și muzică se inițiază primele culegeri de proză epică, în forma ei autentică, și primele culegeri științifice de dansuri populare. Cercetarea științifică a dansului a fost posibilă numai după ce s-a creat un alfabet coregrafic, destul de simplu, cu care poate fi notată mișcarea pașilor chiar în timpul dansului¹⁰¹. Pentru notarea minuțioasă a tuturor mișcărilor s-a adoptat sistemul Laban-Knust, devenit alfabet coregrafic internațional. Culegerile la teren s-au străduit să cutureiere și „petele albe” ale teritoriului, fără a putea fi încă lichidate în întregime.

În urma acestor culegeri, fondul folcloric al arhivei Institutului a atins proporții remarcabile. La cele 30.000 de piese înregistrate pe vreo 10.000 de cilindri de fonograf de C. Brăiloiu și elevii lui și la cele aproximativ 10.000 de melodii de pe 3.000 de cilindri de fonograf culese de G. Breazu și colaboratori s-au adăugat, între 1949 și 1965, încă o dată pe atâtea piese. Arhiva din București posedă peste 80.000 de piese înregistrate la fonograf și magnetofon, iar cea a secției de etnografie și folclor din Cluj încă alte 15.000 de piese¹⁰², cele mai multe pe bandă de magnetofon. La acestea se adaugă fondul notațiilor după auz de 8.129 de piese în București și 17.000¹⁰³ la Cluj. Fondul narațiunilor populare culese după 1950 se apropie de 5.000 de povești și povestiri, din care 2.500 la București¹⁰⁴, precum și kinetogramele a peste 2.200 de dansuri de pe întreg teritoriul și vreo 300 de dansuri filmate. Alături de acestea, cele două arhive posedă și materialul informativ alcătuit din: descrierea unor obiceiuri și prilejuri folclorice, fișe de repertoriu, de

¹⁰¹ Vezi prezentarea lui în „Revista de folclor”, I (1956), II (1957), nr. 1-2, făcută de V. Proca-Ciortea.

¹⁰² Din care 5.820 maghiare, 350 săsești, restul de aproape 9.000 românești.

¹⁰³ Din acestea, 9.967 sunt maghiare, celelalte românești. Un număr cu totul restrâns provine de la ucraineni, slovaci, germani etc.

¹⁰⁴ Din acestea, vreo 2.400 sunt înregistrate pe bandă de magnetofon, iar celelalte stenografiate sau notate după dictatul povestitorului. Arhiva Secției din Cluj însumează 2.010 povești maghiare, din care 1.240 înregistrate la magnetofon, iar 770 după auz, apoi 242 săsești, înregistrate la magnetofon, și aproximativ 100 de povești românești, înregistrate la magnetofon.

frecvență, de observație directă, de instrumente populare etc., precum și texte poetice fără melodie¹⁰⁵.

Aceasta reprezintă o zestre națională considerabilă. Tezaurul manuscris, alcătuit din cele 20 de volume masive ale răspunsurilor la chestionarele Hasdeu, din cele 1.250 de colecții ale Arhivei de folclor din Cluj și din fondul arhivei Institutului de etnografie și folclor și a secției Cluj, oferă cercetătorului un material de importanță capitală pentru cunoașterea culturii populare, primele două fonduri mai cu seamă asupra culturii spirituale – credințe și obiceiuri – cel din urmă referitor cu precădere la materialul folcloric: literar, muzical și coregrafic. E greu de făcut o evaluare statistică, dar se pare că există cu mult mai mult material etnografic și folcloric nepublicat decât publicat; cât privește domeniul etnografic, muzical și coregrafic, fără îndoială că cel din arhive depășește considerabil în cantitate ceea ce s-a publicat până acum.

Institutul de etnografie și folclor a abordat și cercetarea monografică intensă în vederea alcătuirii aceluia corpus al folclorului care a fost de atâtea ori reluat și abandonat. Modalitatea de alcătuire era sau cea după criteriul speciei folclorice, sau după criteriul zonal. S-a ales cel din urmă din mai multe considerente. Redactarea unui corpus pe specii se izbea de dificultatea că materialul cules, deși impresionant în totalitatea lui, nu acoperea în chip satisfăcător toate zonele țării, mai era încă nevoie de culegeri susținute, care ar fi necesitat un timp mai îndelungat. Prin limitarea la o zonă se puteau studia mai bine relațiile dintre condițiile de viață și cultura populară, modul divers în care cele dintâi se răsfrâng asupra mentalității și repertoriului folcloric. De asemenea, prin restrângerea la o zonă, se puteau urmări cu mai multă claritate legăturile sincretice dintre poezie, muzică și dans. Într-o atare cercetare, și experimentul folcloric se putea încerca în chip mai variat și mai plin de învățăminte. Ea oferea posibilitatea unei cunoașteri mult mai adânci a realităților folclorice, și mai cu seamă a legilor folclorului văzute în conexiune cu cele ale realităților economice și sociale.

Câteva colective alcătuite din filologi, muzicologi și coregrafi au cercetat monografic Muscelul, Ținutul Pădurenilor, Năsăudul,

¹⁰⁵ Arhiva Institutului de etnografie și folclor are 26.300 de fișe din fondul informativ, iar cea a secției de etnografie și folclor din Cluj 6.577. În realitate, numărul pieselor este mult mai mare, deoarece uneori sub un singur număr e inventariat un caiet cu sute de piese. O statistică amănunțită arată că la Cluj fondul maghiar conține 94.499 de piese.

Câmpulungul Moldovenesc, Oltenia subcarpatică etc. Cercetarea a fost orientată în două direcții metodologice. Ea țintea mai întâi, pe plan orizontal, să cuprindă întreg repertoriul folcloric, cu tendința de detectare a acestuia până la epuizare, cel puțin în localitățile alese ca puncte principale ale monografiei. În acest scop au fost anchetați în primul rând bunii păstrători de folclor recrutați din diferitele categorii sociale ale satului. Apoi s-a căutat stabilirea frecvenței tipurilor speciilor nelegate de un anumit prilej, anchetându-se statistic alți informatori din aceleași categorii sociale, pentru a vedea în ce măsură e cunoscut repertoriul deținut de bunii informatori, sistem de anchetă folosit anterior de C. Brăiloiu la Drăguș și Țara Oltului. În felul acesta se putea stabili valența circulatorie a fiecărui tip literar sau melodic, potrivit cu categoriile în care se diferențiază satul. Prin lărgirea investigației s-a urmărit apoi, fie pe întreg cuprinsul țării, fie în cadrul unor provincii istorice, circulația acestor tipuri în publicații – volume și revistele mai importante – și în materialul inedit din arhivă.

La repertoriul liric literar, bibliografia variantelor s-a restrâns asupra motivelor, în concordanță cu specificul acestui gen, fărâmițate uneori până la două versuri. Din această sondare bibliografică pe spațiul național sau provincial a rezultat în chip vizibil aria de răspândire a fiecărui tip epic sau motiv liric, totuși aproximativă dacă se ține seama că principiul epuizării repertoriului nu a fost aplicat de către alcătuitoarii diferitelor culegeri publicate sau manuscrise. Ceea ce s-a obținut reprezenta un început al catalogului tipologic și bibliografic al speciilor cercetate, care poate fi luat ca punct de plecare pentru alcătuirea unui atare catalog al întregului repertoriu național. Tipologia bibliografică a repertoriului aflat în zonele cercetate constituie și un atlas folcloric al tipurilor și motivelor existente în aceste zone, de vreme ce el arată răspândirea în colecțiile anterioare pe întreg teritoriul național sau provincial, lipsit doar de reprezentarea grafică a localităților respective. De altfel, un atlas folcloric propriu-zis nici nu poate fi conceput altfel, căci o reprezentare grafică fără stabilirea prealabilă a tipului sau a motivului nu poate fi de nici un folos cercetătorului și cu atât mai puțin cititorului obișnuit.

Concomitent cu determinarea răspândirii în spațiu, cercetările au urmărit și pe plan vertical, în devenire istorică, tendințele și procesele din viața folclorică, prefacerile repertoriului folcloric. Aici cercetarea a avut mai puține puncte de sprijin, căci sondarea nu s-a putut urca decât până la cele mai vechi culegeri din zonele cercetate, publicate sau

inedite, adică într-un interval de câteva decenii. Prefacerile au fost urmărite mai întâi pe scara de vârstă a informatorilor, apoi comparativ cu ceea ce fusese consemnat în culegerile anterioare. Rezultatele sunt elocvente pentru specificul zonelor cercetate și ilustrează în același timp și modul de existență a diferitelor specii folclorice, cel puțin în perioada de timp care oferă date sigure. Legile folclorului se evidențiază cu mai multă claritate prin atari scrutări istorice.

Cercetările la teren au continuat apoi și feluritele experimente folclorice, începute la noi de C. Brăiloiu și de I. Diaconu¹⁰⁶, pentru a putea stabili fixitatea variantelor în memoria informatorilor, cât e de strânsă simbioza dintre text și melodie, sistemul de acompaniament etc.

Publicarea acestor monografii zonale va constitui un câștig însemnat al folcloristicii noastre. Dacă în unele colecții anterioare s-au indicat bibliografic și variantele cunoscute, în vederea realizării atlasului folcloric, aceste monografii sunt cele dintâi care oferă o icoană clară asupra repertoriului folcloric, arătându-se la fiecare tip sau motiv cât este de frecvent în localitate, dacă este în tendință de dispariție sau, dimpotrivă, de răspândire progresivă, apoi dacă este cunoscut în toată zona, ce prefaceri a suferit față de variantele anterioare, precum și diferențele sesizabile de la o variantă la alta. Doar unele constatări parțiale au fost publicate în „Revista de folclor” (din 1964, de etnografie și folclor) sau în alte periodice.

Rezolvarea multumitoare a problemelor puse de cercetările monografice s-a izbit de lipsa unor instrumente de cercetare indispensabile. În primul rând lipsea o bibliografie a folclorului, căci cea anterioară perioadei dintre cele două războaie (publicată în „Dacoromania” și „Anuarul Arhivei de folclor”) era cu totul întâmplătoare și nesigură. Prin munca susținută a unui colectiv s-a întocmit o bibliografie etnografică și folclorică a întregului material din volume și periodice de la începutul secolului trecut până în zilele noastre, în patru volume mari, primul – până la 1892 – fiind gata de tipar, celelalte mai necesitând unele completări. Dar ceea ce se numește obișnuit bibliografie, în folcloristică e de fapt doar o prebibliografie, deoarece, așa cum arată și D. Caracostea, indicarea numai a titlului nu spune, de cele mai multe ori, nimic cu privire la conținutul variantei, iar uneori se indică doar generic felul speciei, câteodată și numărul

¹⁰⁶ Acesta a cules și a publicat o serie de variante ale aceluiași informator după un interval de timp în *Ținutul Vrancei*, I, București, 1930, și în *Folclor din Râmnicu-Sărat*, I-II, Focșani, 1933-1935.

pieselor. Această prebibliografie e însă indispensabilă pentru cea de-a doua etapă a creării instrumentului de lucru, întocmirea tipologiei bibliografice a fiecărei specii folclorice.

Și în acest domeniu colectivele institutului au înfăptuit lucrări care înseamnă un pas uriaș în cunoașterea folclorului nostru. Mai întâi s-a început alcătuirea unui catalog bibliografic al tipurilor de basme, legende și snoave. Folcloristica noastră posedă un catalog întocmit de Adolf Schullerus¹⁰⁷, dar el omisese multe periodice și legendele fuseseră cu totul lăsate la o parte. Sunt gata pentru a fi tipărite și traduse într-o limbă de mare circulație catalogul basmelor despre animale, catalogul snoavelor și catalogul legendelor, cel al basmelor propriu-zise fiind în întârziere. De asemenea, a fost întocmit un catalog al baladelor noastre populare, din păcate incomplet, deoarece bibliografia variantelor din periodice și colecții inedite lipsește¹⁰⁸. Se află încă în lucru un catalog al melodiilor populare, iar din anul acesta s-a început și un catalog tipologic și bibliografic al colindelor. În anul viitor a fost plănuită întocmirea unui catalog similar al motivelor lirice din doine, cântece și strigături. După realizarea acestora, folcloristica românească va avea la îndemână niște instrumente de lucru care nu există – cu câteva excepții – nici la alte popoare cu o tradiție științifică mai veche.

Editura Academiei a publicat între 1950 și 1965 cinci lucrări de folclor¹⁰⁹ și două de etnografie¹¹⁰, în afară de numeroasele articole din revistele de specialitate și de antologiile felurite tipărite de alte edituri.

Dezideratul vechi de a publica corpusul folcloric național rămâne ca o sarcină a viitorului apropiat. E de dorit ca, în afara antologiilor cu scop limitat, să nu se publice decât culegeri științifice cu profil de corpus, atât pe specii folclorice, cât și de cuprindere zonală. Colecția corpus a unei specii vine de la sine, ca o consecință a catalogului tipologic și bibliografic, deși va necesita mult timp alegerea

¹⁰⁷ *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten nach dem System de- Märchentypen Antti Aarnes*, Helsinki, 1928.

¹⁰⁸ Al. Amzulescu, *Balade populare românești*, I, București, 1964. Lucrarea e alcătuită din două părți: catalogul tipologic și bibliografic, apoi antologia tipologică a variantelor (în vol. I-III). Lucrarea a fost premiată de Academie.

¹⁰⁹ *Antologie de literatură populară*, I-II, București, 1953, 1956; N. Pauletti, *Cântări și strigături românești...*, București, 1962; O. Papadima, Anton Pann, „Cântecele de lume” și folclorul Bucureștilor, București, 1963; A. Fochi, *Miorița*, București, 1964; *Studii de istorie literară și folclor*, București, 1964.

¹¹⁰ Florea B. Florescu, *Opincile la români*, București, 1957; R. Vuia, *Tipuri de păstorit la români*, București, 1964.

variantelor tipice și pregătirea pentru tipar. Vor trebui continuate, în același timp, și monografiile zonale, pentru a se ajunge la o mai bună cunoaștere a caracteristicilor folclorului și a legilor sale, prin înmulțirea experimentelor și prin adâncirea studiului despre relațiile dintre condițiile de viață economico-socială și cultura populară. Nu pot lipsi nici studiile mai întinse asupra unei specii, asupra metodei de cercetare, cele referitoare la poetică și versificație.

O istorie a etnografiei și a folcloristicii române ar umple un gol simțit mai cu seamă de cei ce vor să se inițieze în domeniile culturii populare. Înfrâurirea folclorului asupra literaturii culte a rămas până acum aproape necercetată. Pe cât e de folclorică literatura română, pe atât de nefamiliară cu problemele folclorului s-a arătat critica și istoria literară. În domeniul muzicii culte, lipsa unor studii similare e chiar mai acută. Ar fi cu totul util un dicționar al superstițiilor, adică un corpus în care să fie orânduit, după un plan tematic, tot ce s-a cules până acum.

În viitorul apropiat va trebui să fie elaborat un tratat despre folclorul românesc în toate aspectele lui sincretice, ca o sinteză necesară după un veac de cercetări. Realizarea unor atare lucrări ar împlini dezideratele înaintașilor, care s-au străduit să scoată la lumină cultura noastră populară și, prin aceasta, însușirile alese ale poporului român.

L'ACADEMIE ROUMAINE ET LA CULTURE POPULAIRE

En 1866 fut fondée la Société Académique Roumaine qui en 1879 devint l'Académie Roumaine. Des le début, la culture populaire constituait l'une de ses préoccupations constantes et primordiales. L'Académie élaborait un plan vaste, à profil monographique, concernant les divers domaines de la culture populaire. Le philologue B. P. Hasdeu lançait deux questionnaires relatifs aux coutumes juridiques et au vocabulaire, avec de nombreuses références aux données ethnographiques et folkloriques. Au cours d'une dizaine d'années parurent les monographies de S. Fl. Marian sur les coutumes du cycle familial et sur certaines légendes. A partir de 1900, les recueils folkloriques se multipliaient à tel point que l'Académie fonda la série *Din viața poporului român*. Dans cette période, dominaient les monographies à profil régional, élaborées en général par des intellectuels des villages. Entre 1881 et 1931, l'Académie Roumaine a publié à ses frais

85 volumes, c'est-à-dire plus de 400 pages par an. Le philologue I. Bianu y inséra aussi des mélodies populaires. En 1910, l'Académie sollicite la collaboration du compositeur G. D. Kiriac pour faire un recueil de folklore musical et appuya en même temps les efforts similaires de B. Bartók et T. Brediceanu.

Après 1920, le philologue O. Densusianu tâcha d'introduire un esprit novateur dans les recherches folkloriques. Il porta également son attention sur le folklore contemporain, élaborant un vaste plan qui visait la rédaction d'un *Corpus* du folklore roumain, d'un *atlas folklorique* et d'un *atlas ethnographique*. Parallèlement il préconisa des recherches locales pour surprendre l'essence même des phénomènes folkloriques.

En 1930 fut fondée à Cluj, l'Archive de folklore de l'Académie Roumaine qui, sous la direction de I. Mușlea, allait diriger l'activité folklorique des spécialistes et des amateurs. L'Archive diffusa 14 questionnaires concernant les croyances et les coutumes et publia 7 volumes (1932-1945) d'un annuaire (*Anuarul Arhivei de folclor*). Ses collections atteignent le nombre de 1.250 cahiers provenant de toutes les régions de la Roumanie.

En 1946-1947 prit naissance la Commission folklorique de l'Académie, dont le président, D. Caracostea, élaborait le plan d'un *corpus* du folklore roumain, en commençant par la ballade populaire. Ce corpus devrait comprendre la typologie bibliographique, littéraire et musicale de la ballade populaire. A cette fin, Caracostea sollicite la collaboration de C. Brăiloiu, membre correspondant de l'Académie Roumaine.

Après la réorganisation de l'Académie en 1948, les recherches folkloriques prirent un grand essor. La culture populaire est étudiée dans les sections des récents instituts, l'Institut d'histoire littéraire et de folklore, l'Institut d'histoire de l'Art et l'Institut d'ethnographie et de folklore. Tout d'abord, les recherches tâchèrent d'explorer les zones peu connues et d'augmenter les collections. A présent, les chercheurs disposent d'une vaste collection: les 20 volumes de 300 à 700 pages contenant les réponses aux questionnaires de Hasdeu, les 1.250 collections de l'Archive de folklore de Cluj qui visent surtout la culture populaire spirituelle, et l'archive de l'Institut d'ethnographie et de folklore de Bucarest et de la section de Cluj qui contient à peu près 100.000 pièces enregistrées au phonographe et au magnétophone et approximativement 30.000 pièces manuscrites. L'Institut d'histoire littéraire et de folklore s'intéresse surtout à l'histoire du folklore roumain et a publié plusieurs petites monographies sur les folkloristes notables.

L'Institut d'ethnographie et de folklore a tâché d'élaborer un *corpus* folklorique à profil régional comprenant la littérature, la musique et la danse dont les premières monographies ne sont pas encore publiées. Parallèlement, il a élaboré les instruments indispensables aux recherches scientifiques: une bibliographie générale de l'ethnographie et du folklore à partir de 1800 jusqu'à nos jours, une typologie bibliographique littéraire de la ballade, publiée en 1964, trois typologies similaires des fables roumaines des légendes et des facéties et la typologie bibliographique – inachevée – des contes proprement dits. Pour l'avenir il reste à faire une typologie bibliographique de la poésie lyrique et les typologies similaires de la musique populaire.